

אדר תשע"ח מארס 2018

לבלוב 27

כתב העת של האיגוד העולמי של יהודים ליביים
הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הייע וקול התור נשמע בארצנו

גֶרְמוֹגְלִי 27

GERMOGLI 27

Adar 5778 Marzo 2018

Publicazione Periodica dell'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia
I germogli fioriscono in terra, e' giunta la stagione dell'usignolo, e nel nostro paese si ode il verso della tortora.

אבל בשיחה נוצר חיבור שהבהיר פרטים חשובים שהיו בבחינת נעלמים עד אותה הפגישה, וביחד הם שירתו תמונה שלמה של האירועים. פגישה זו לכשעצמה הייתה דרמטית והשפיעה רבות על כל המשתתפים בה.

עמליה אבינועם מספרת על כך שלא ידעה פרטים על עברה של אמה, ובמשך שנים לא הבינה את התחמקותה מסיפורי שואה, והיום היא מצטערת על כך שלא עודדה אותה לספר את סיפור חייה קודם לכן. היום היא מצטערת על שלא נאותה להקשיב לה, כי לו עשתה זאת, כל חייה היו מקבלים גוון שונה, והיא הייתה נחשבת לדור שני של ניצולי שואה.

אני מנצלת במה זו וקוראת לכם מעומק לבי: אל תוותרו לזקנים שלכם, ואל תשאירו אותם בשתיקתם, עודדו אותם לספר את הסיפור שלהם, הוציאו את אלבומי התמונות הישנים, והם יעוררו בהם זיכרונות רדומים, אספו מסמכים ושמרו אותם באמצעים הדיגיטליים הטובים ביותר. והשנה, בנוסף לסיפור יציאת מצרים, כפי שאנו מצווים לספר בליל פסח, בקשו מהמבוגרים במשפחה לספר לכם על "סיר הבשר" שהיה להם בלב ועל "יציאת המצרים" הפרטית שלהם. וכל סיפור קבלו בבחינת "כל דיכפיון" ונסו למצוא ממנו את האפיקומן שבו, שכן זהו הסיפור שלהם והשורשים שלכם, ואין הזדמנות טובה יותר מאשר חג הפסח. נצלו את הזמן - זהו משאב יקר שאזול, ושאינו לנו דרך להשיב.

והנה טעימה קטנה מגיליון לבלוב הנוכחי, הגיליון הראשון לשנת 2018. בכתב עת זה סיפורים על אנשים יקרים כמו וולטר ארביב, איש קהילה יקר ששמו ידוע בעולם, ועמי חגי ז"ל, אדם שפעל במרחץ ובחדווה למען הקהילה הלובית ללא הפסקה. עמי הוא מסוג האנשים שפעלו מתוך ניה (כוונת הלב הפשוטה) בתמימות ובצניעות המנוגדות כל כך לתקופה שבה כל מה שעושים מעלים מיד לסטורי, לפייסבוק או לאינסטגרם. הרצל דאבוש, ניצול ממשחתת אח"י אילת שהשנה מציינים יובל לטביעתה, מספר את סיפור הצלתו. לאה שוויצר חושפת תופעה שהתרחשה בעת מלחמת העולם השנייה על צעירים שברחו מבנגזי עם החיילים הבריטים והתגייסו לצבא הבריטי. מקווה שתיהנו.

קריאה נעימה וחג פסח שמח!
מתי גילעד, עורכת

livlurvmp@gmail.com

עונת האביב עוד לפנינו, וכבר אנו מתחילים בהכנות לקראת הפסח הקרב ובא. וכמו כל שנה, ערב ליל הסדר שאנו עורכים עם משפחותינו מציף את הלב בשמחה ובהתרגשות. גם אני התכוננתי לחג הפסח, ולאחר הגיליון הקודם שהיה טעון בנושאים כאובים ורציניים ביותר - גיליון בנושא שואת יהודי לוב - אני שמחה להגיש לפניכם גיליון שבו אוסף מגוון יותר של מאמרים וכתבות על תקופות ומקומות שונים, אבל כולם, כמו, עוסקים בקהילת יהודי לוב ובבניה.

לא פעם פונים אליי בשאלה: "כמה עוד אפשר לכתוב על הקהילה הלובית?" ואני עונה: "זו רק ההתחלה". הקהילה הלובית אומנם קטנה, יחסית, אבל ישנם היבטים רבים כל כך שאני סקרנית לשמוע ולחקור עליהם. ואין דבר שמשמח אותי יותר מאשר לשמוע משפט כמו "יש לי סיפור מיוחד בשבילך..." או אז כל חושיי מתחדדים, שכן במילים האלה ממש נולד מאמר, או סיפור אישי או תחקיר חדש. והתחושה שעדיין לא הכול סופר מתחזקת.

סיפורי קהילות היהודים בארצות ערב שימשו מקור לעניין ציבורי בארץ, ובעקבות כך חל שינוי בתפיסה של הקהילה שלנו, ויותר אנשים מכירים בחשיבות העליונה של כתיבה ותיעוד הסיפורים האישיים שלהם ושל משפחותיהם. עד אז הייתה המחשבה הרווחת ש"אין לי סיפור מיוחד כי כולם עברו אותו הדבר". היה קשה מאוד לסבים ולסבתות שלנו לחטט בעבר שלהם, ויש כאלה שגם היום רואים בכך משימה בלתי אפשרית.

אמת היא, שבני הקהילה עברו את אותם אירועים היסטוריים, אבל כל אחד חווה אותם באופן שונה ומיוחד משלו. לכל סיפור אישי יש את נקודת המבט הייחודית שלו, מבחינת הזמן, המקום והנסיבות השונות, והיא חשובה מאוד לגיבוש הסיפור השלם, וזה ממש בבחינת 'דברים שרואים מכאן לא רואים משם'.

והדברים מוכחים כל פעם מחדש. כך קרה בעת כתיבת הכתבה "מרד הזיגדונים". פלי ארביב ודליה זיגדון היו עדים לאירוע דרמטי במיוחד שאירע בלוב ב-6 ביוני 1967, כשכל אחד מהם נמצא בצד הנגדי של הרחוב, ממש בית מול בית. האירועים התרחשו במקביל,

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

משרד
התרבות
והספורט

לבלוב גיליון מספר 27

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו
אדר התשע"ח מארס 2018
כתב העת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

ישראל
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
LIBYAN JEWS

מייסד ועורך ראשון
נחצה-נחום גלבע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עורך משנה באיטלקית
יורם ארביב

מנהל
צורי דורון-דדוש

חברי המערכת
פרופ' מוריס רומני,
יורם ארביב, יוסף ג'אן, הרצל דאבוש,
בנימין דורון-דדוש, צורי דורון-דדוש,
ציון וטורי, רפאל חיון, דוד חסון,
משה (זיגי) זיגדון ותקוה יולזרי-נעמן

Redattore sezione italiana
Yoram Arbib

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

עיצוב והפקה
סטודיו הילעד

דפוס
"המרכז" האחים תשובה נתניה

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

צלום
יוסי גמזו לטובה

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
משה דדוי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livlurv.org.il
03-5336268/72

מודיאון יהדות לוב
פתוח בימים א-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 09:30-15:00
סיוור מודרך לקבוצות
בתיאום מראש

מורשת יהדות לוב

תוכן העניינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
4. דבר הי"ר - שמעון דורון
5. עם גנדי למצדה - בנימין דורון
6. וולטר ארביב - האיש שלנו בעולם הגדול - משה (זיגי) זיגדון
9. עמליה אבינועם מבקשת סליחה מאמא - עמליה אבינועם
10. יטו ויטוריו אטיה שוטר יהודי בלוב - רפאל חיון ועופר אטיה
12. טיבוע אח"י אילת בשנת 1967 מול חופי סיני - הרצל דאבוש
15. ביד חזקה ובכנף נטויה - שאול הדדי
16. חלום ברכת הדגה - יעקב חגלי לילוף
18. עמי חגי - ציון וטורי
20. פסח בגריאן. מוצגים מהמחזיאון שלנו
22. קדחת ים תיכונית משפחתי - פרופ' אלון פרס
23. סימנים שמביאים סימנים - רפאל חיון
24. שלטון המלך אידריס אלטונסי - תקווה (נעמן) יולזרי
26. חטיבה לוחמת - לאה שוויצר
28. עדות מהתופת: ניצוצות של אור בתוך החושך - מתי גילעד
31. ביקורים, אירועים ובסנים - משה (זיגי) זיגדון
33. חג המצות, חג החירות - ויטוריו יאיר פלח

37. Testimonianza dall'inferno: e raggi di luce dal buio - Mattie Gilad
38. Pensieri e speranza - Yoram Arbib
39. Alla ricerca del narrativo libico - Franco Eugenio Arbib

מתנדבים באירגון

שמעון דורון, מאיר כחלון, אבי פדהצור ניסים רובין, בנימין דורון-דדוש, צורי דורון-דדוש, מיכאל גורן, רינה אבני, משה ברדה, ליאורה בנימין, סימה גאון, שמואל גואטה, ג'לסינה דבש, הרצל דאבוש, אריה הלחמי, רלי וינדרמן, משה זיגדון, מני זיגדון, נילי זרוק, איילה חגי, אסתר רינה חדד, אבי חמנון, דודו חסון, דבורה טבול, מזל יעל, עדנה לוי, ניסים מימון, ג'ודי משולם, שושי נפתלי, ציון נעים, לילאנה סרוך, רחל עזרא, מירי עשירי, חנה צמח, קלימו שדה.
ר"ח צורי חסון. עו"ד דוד מססה. מזכירות: אסנת ביטון. הדרכה: פנינה שחם. ארכיון: שלי שרון.

Iscriviti all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:
1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livlurv).
2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell'Organizzazione.
4) Aggiornamenti sulle novita in corso
Prezzo annuale: 50 Euro (Estero), 100 Shekel (Israele).
Si accettano pagamenti con carta di credito.
Per informazioni: 972-3-5336268 www.livlurv.org

לחברים בארגון העולמי
1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מניו לכתב העת "לבלוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים
דמי חבר 100 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום
להצטרפות:
03-5336272 03-5336268

קוראים יקרים, בני קהילתי היקרים, שלום רב,

הארגון העולמי של יהודי לוב מפעיל שני אתרי אינטרנט ושני דפי פייסבוק, ובאמצעותם נמסר מידע רב לקהל הרחב ולבני הקהילה. ההפתעה הגדולה שהתחילה בחודשים האחרונים, היא היקף הכניסה לאתרים ולדפי הפייסבוק של לובים מלוב שמתחילים להתעניין במורשת יהדות לוב ומגיבים לפוסטים באנגלית ובערבית. לפני כחודשיים התחלתי להתכתב עם מספר מקומיים מלוב בערבית בסיוע תוכנות תרגום, ולהפתעתי, זכיתי לשיתוף פעולה מלא עםם וקיבלתי תגובות מעניינות.

אחת מהתגובות המעניינות עסקה בספרים שכתבו מספר מקומיים על יהודי לוב והם מוכנים לשתף אותנו במידע. ספר אחד שנכתב הוא ספר על יהודי ג'אבל נאפוסה וג'אדו, ומתוכו קיבלנו מספר תמונות של ג'אדו, של בית הקברות, ושל המערות בג'אבל נאפוסה, ובהן כתובות עתיקות של יהודי לוב שחיו במערות אלו. התקבל עותק של ספר אחר שמספר על מנהגי יהודי לוב, על המקצועות של היהודים בלוב, בתי הכנסת, מבנים ציבוריים, אורח החיים ועל מנהגי ברית, חתונה וקבורה.

לאחר משא ומתן קיבלנו את האישור לתרגם את הספר מערבית לעברית ואת זכויות ההפצה בעברית

ובאנגלית. הספר עמוס במסמכים מארכיונים מלוב, כגון ארכיון הנדל"ן, ארכיון הפנים וארכיונים ייחודיים נוספים. מסמכים אלה הועברו לקבלת חוות דעת של טובי החוקרים, ולדעתם, מדובר בחומר ייחודי מאוד.

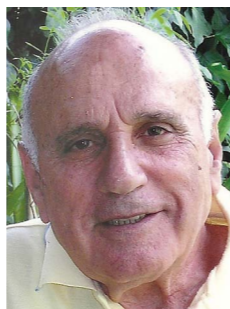
הקשר הזה שהולך ומתפתח נרקם מתוך ידיעה שהוא נעשה עם גורמים ישראלים, ובכל עת הפונים מהצד הלובי טורחים להזכיר את הדו-קיום הטוב שהיה בין היהודים לבין המוסלמים. המקומיים טורחים לומר שהבעיות של לוב החלו כשהיהודים עזבו את לוב. אנחנו מקבלים שבחים רבים על הפעילות של שימור המורשת ורואים נכונות גדולה מצדם להיות שותפים למורשת זאת. המצב בלוב עדיין אינו יציב, ואין ממשלה נבחרת שאפשר לקיים עמה דיאלוג כלשהו, אך ייתכן שכאשר תהיה ממשלה, המצב יהיה אחר, ואולי בזמן כלשהו בעתיד נוכל להגיע ללוב לסיורי שורשים. אני יודע שתחושה זאת איננה נחלת הרוב הגדול של המוסלמים בלוב, לפחות לא כעת, אך לחלום תמיד מותר.

לחג הפסח הקרב ובא אני מאחל לכם, אחיי היקרים, פסח של בלוב וצמיחה, חג פסח כשר ושמח, וכמו שאומרים אצלנו -

עקבאל דאייר דימה זיידין מוש נאקסין.

בברכה,

שמעון דורון, יו"ר

בנימין דורון

במלחמת השחרור - במסגרת מבצע "דני" חטיבת יפתח של הפלמ"ח כבשה את לוד, ובן שמן שוחררה לאחר שלושה חודשי מצור חניכי כפר הנוער הבוגרים אשר השתתפו בשמירה על בן שמן בתקופת המצור, ושהיו מגויסים משכבר הימים במסגרת ההגנה, הצטרפו בחלקם לחטיבת "יפתח" של הפלמ"ח. וכך, נערו ונערי קבוצה ג' נוער (גילאי 16-18) הכשרת "מגשימים" הועברנו למחנה סרפנד (צריפין) שזה עתה נכבש, ובו התארגנה חטיבת "יפתח" לקראת הירידה לנגב כדי לשחררו מהמצור של הצבא המצרי.

רחבעם זאבי. גנדי

לאחר מספר ימי התארגנות בצריפין נסענו לקיבוץ נגבה. עם רדת החשכה יצאנו מהקיבוץ במסע הסתננות רגלי בין המשלטים של הצבא המצרי במסע של לילה שלם, בעודנו עמוסים בציוד גדודי על הכתפיים, נשק וארגזי תחמושת ביז, הגענו לריכוזי החטיבה בואדי ליד קיבוץ זורות, והוצבנו במטה החטיבה בקרבת קיבוץ רוחמה.

ראוי להזכיר, כי עם תחילת המערכה לשחרור הנגב חברי הכשרת עין גב אשר התמקמו בכפר ערבי עוגל איבדו שלוש בנות - חיילות - שנפגעו מפצצה שהטיל מטוס מצרי. בין הנופלות הייתה גם בתו

מלחמת השחרור מצור בן שמן עם גנדי למצדה

"במרומי מצדה הצוק שעליו יהודים חרפו את נפשם כנגד הכובש הרומי אנו עורכים מסדר, נניף את דגלנו ונירה מטחי אש כדי שידעו כל שוכני האזור כי אנו הפלמחניקים - צבא הגנה לישראל - לא נטשנו ולא ניטוש לעולם"... רחבעם זאבי. גנדי

להכיר את משלטי, דרכו וכל הנוחץ ליום פקודה.

סוף דבר -

המבצע הגדול שתוכנן בקפידה בוטל. לא היה צורך בכיבוש המשולש, משום שהשטח עבר למדינת ישראל במסגרת הסכמי שביתת הנשק.

צה"ל הוקם, וחטיבות הפלמ"ח וחיליהן, חברי ההכשרות המגויסות, השתחררו, אבל המשיכו במילוי המשימות הלאומיות של יישוב הארץ והקמת קיבוצים לאורכה ולרוחבה.

אנו, נערות ונערי כפר הנוער בן שמן, חברי קבוצה ג' של הנוער העובד, הכשרת מגשימים, סיימנו את אשר הוטל עלינו במלחמת השחרור ובנינו את בתינו בנגב הצחיח - קיבוץ גבים בואכה עזה.

מוקדש לזכרם של חברי הקבוצה: דוד דאנה, בנימין גנאח, חיים מילר-מירון, אורי זנאתי-זהר, משה אסתריון, קלרה קריספין ואפרים רוזנפלד.

ואלטר וז'ק ארביב במרכז המורשת.

ולעביר ציוד ואנשים בזמן המלחמה. וולטר הטיס ללא תמורה ילדים מאתיופיה לישראל והוא ממשיך לסייע בקליטתם בארץ. תלמידים שלומדים בבית הספר סעדיה גאון באור-יהודה, לומדים מוזיקה בבית המורשת הנמצא ממול בית ספרם באמצעות כלי נגינה שרכש עבורם ובמימונו מועסק מורה מוסמך למוזיקה. הוא תורם מכספו למוסדות בקהילה היהודית בקנדה ולמוסדות ישראלים כמו מוזיאון יהודי לוב באור-יהודה ובית החולים שיבא. אלו ואחרים נהנים מתרומותיו של וולטר, איש שכל ישותו אומרת נתינה לאורך כל הדרך, והוא אינו מבקש או מקבל דבר בתמורה.

ולטר ארביב הביא ציוד רפואי למרפאה שנפתחה על גדר הגבול בצפון ופעילה עד היום, והוא דואג לאספקת תרופות בעזרתם של תורמים נוספים. הוא הגיע לצפון קוריאה בשליחות הומנית וסייע בדרכו להעברת מטען של זרעים שהאמריקאים שלחו לצפון קוריאה. וולטר שלח לצפון קוריאה במתנה תרופות

צילום רפרודוקציה: דניאל צ'צ'יק מתוך כתבה ב"הארץ"

בחברה להשכרת רכב. במסגרת עבודתו הוא מכיר צעירה קנדית בשם אידי שבאה ארצה לביקור משפחתי. השניים מתאהבים, מתחתנים, ומביאים לעולם שני ילדים ושלושה נכדים.

בשנת 1976, לאחר בואו ההיסטורי של נשיא מצרים אנואר סאדאת, וולטר, בעל חוש עסקים מפותח, מבחין שיש מקום להתחיל בקשרי תיירות עם המצרים. הוא מחפש ומוצא איש קשר מצרי, ויחד הם מקימים שותפות בעסקי התיירות. לאחר פתיחת הגבולות בין מצרים וישראל הוא מארגן הפלגה ביאכטה מתל אביב לפורט סעיד. הוא מקפיד להעמיס מזון רב על היאכטה. כעשרים איש עלו על היאכטה אשר הפליגה למצרים, שם התקבלו בסבר פנים יפות וזכו לכיסוי תקשורת אוהד.

כשהצלחה מאירה פנים, ממשיכים הלאה: מארגנים אוטובוסים וטיסות מתל-אביב לקהיה בסך הכול הסיעה החברה של וולטר ושותפיו למעלה ממאה אלף ישראלים לביקור במצרים. במסגרת פעילותו העסקית ובזכות התערבותה של הגברת ג'יהאן סאדאת שאותה הכי, הגיעו כארבעים יהודים מצרים לביקור בארץ.

ולטר מנסה לפתח את הפעילות התיירותית של החברה שלהם, והוא עושה ניסיון להטיס עולי רגל למכה בשיתוף אנשי עסקים מסעודיה ומצרים. הניסיון לא צלח, כי לא היו די מתעניינים בטיסות מהסוג הזה.

בשנת 1988 מחליטים וולטר ורעייתו אידי לעבור לטורונטו שבקנדה, מכיוון שוולטר חשב שמשם יהיה לו קל יותר לעשות עסקים בינלאומיים. זאת על אף שלא עשה זאת בלב קל. הוא אהב את הארץ, והיה לו די קשה לעזוב כאן משפחה וחברים, אולם פניו הופנו קדימה לעסקים, תחום ששלט בו היטב.

בטורונטו הוא פוגש איש עסקים הודי ממוצא סיקי. השניים חוברים יחד ומקימים משרד נסיעות קטן שבהמשך התפתח וגדל. במשך עשרים שנה נעשה משרד הנסיעות של וולטר ושותפו לאימפריה שבמרכזה חברת תעופה. הם רוכשים מטוסים ומסוקים ברוסיה אחרי התפרקות ברית המועצות. בנוסף למטוסים הם רוכשים מוסכים ומעסיקים צוותים טכניים לטיפול בכלי הטיס, ואף טייסים פנויים היו להם בשפע.

חברת התעופה שבבעלותו הפעילה כאלף מסוקים וכמה עשרות של מטוסי מטען בגדלים שונים. הם הטיסו חיילים מנפאל לכוח השלום; הפעילו מסוקים לסימון הגבול בין עיראק לכווית; הטיסו תרופות ואנשי צבא לסומליה ולסודן; הצניחו מזון

וולטר ארביב האיש שלנו בעולם הגדול

משה (זיגי) זיגדון

הוא הטיס חיילים אמריקאים במטוסים וטייסים סובייטים למלחמה בעיראק. הוא מממן ושולח תרופות למדינות שנפגעו מאסונות טבע. הוא העלה ללא תמורה בלשהי ילדים אתיופיים ארצה. הוא מחזיק בארבעה דרכונים: ישראלי, קנדי, בריטי ואיטלקי. פעילותו, חובקת עולם, נראית כמו סיפורים מהאגדות. הוא ציוני נלהב אשר עושה רבות בעבור המדינה והדגל שלה. הוא קשוב לכל בקשה ומסייע רבות בנדיבות לב ובשמחה אמיתית ורצון לעזרה. בן, האיש היקר הזה הוא אחד משלנו, בן הקהילה, הלא הוא וולטר ארביב.

החלו הפרעות של הערבים ביהודי לוב, ושבעקבותיהן עזבו היהודים את לוב, כאשר ברוב המקרים השאירו רכוש רב שם, ולו רק כדי להציל את נפשם ואת משפחתם. גם וולטר ממלט את נפשו, לאחר שביתו נשרף, ולוב הפכה להיות מסוכנת לקהילה היהודית כולה.

ולטר מגיע לאיטליה, שוהה בה כשנתיים, ומשם עולה לישראל ומוצא עבודה

העולם השנייה הוא בילה בטריפולי, למד בבית ספר איטלקי במקום, ולאחר מכן יצא ללימודים אקדמיים באיטליה. עם גמר הלימודים עבר לרומא ובילה בעיר הזאת לא מעט שנים. הוא חי חיים של צעיר ללא דאגות, כאשר אמו מממנת את כל מחסורו.

בשנת 1960 הוא שב לטריפולי וחי בה עד אותה שנה גורלית, 1967, שנה שבה

לפני זמן מה פגשתיו במוזיאון יהדות לוב באור-יהודה, כאשר הגיע לביקור בבית שהוא כה אוהב. ביקשתי לראיין אותו, ובלי שום גינוי טקס הוא הסכים להתראיין. להלן סיפורו, בקצרה יחסית, סיפור של איש רב מעללים, שגם ספר עב כרס לא יוכל להכיל.

וולטר ארביב נולד בתוניס אך גדל בלוב. בחור צעיר בשנים שלאחר מלחמת

צילום: רנו מונופורני. תמונות מתוך כתבה ב"הארץ"

וולטר ארביב בכיכר ואנדום בפאריס.

עמליה אבינועם מבקשת סליחה מאמא!

אמא שלי לא אהבה לשבת ולצפות בסרטים על השואה. היא כאבה את כאבם וחיפשה סרטי טלנובלה, היא קללה את הנאצים קללות טריפוליטאיות עסיסיות ושתקה. "כמה כבד לי הערב הזה, בבול הערוצים מספרים שואה" הייתה חוזרת ואומרת. "בטח כבד" השבתי לה ולא הוספתי. והיא שתקה! רק אחרי שנים רבות נגלה לי סיפור ילדותה והוא עצוב מאוד.

הכואבים ביום השואה. לא סיפרת דבר על ימי הילדות הכואבים שחווית. לא יכולת להכיל, ואני לא הבנתי למה את מתעלמת מההיסטוריה.

אז לא ידעתי שהגלו את משפחתך מלב לתוניס, שאבא שלך היה חייב לעזוב את העסק שהקים בשתי ידיו וללכת. ההורים 'ארזו' אתכם הילדים, נטשו הכול וברחו כדי לשמור על המשפחה. חמש שנים של שותפות גורל עם שכנים למחנה שבו גרתם ב"ספקס". חמש שנים ללא פרנסה, לימודים, פרטיות, יציבות או ביטחון, חמש שנים של פחד, חרדה, לחץ וכאב, של אי ודאות ובריחה. ואת היית ילדה קטנה, רק בת חמש או שש. אני מדמיינת אותך, אמא, ילדה עם שתי צמות, עיניים ירוקות וגדולות, תיק בידך, ואת הולכת אחרי ההורים בלי לדעת לאן, ילדה יפה ותמה. ההורים עם שקים עמוסים על גב וחמישה ילדים, אחים ואחיות, מחפשים את הדרך למקום בטוח, לשקט לשלווה. חמש שנים ארוכות של צפייה לשוב הביתה.

כשהגרמנים עזבו את לוב, השואה נגמרה, ואתם שבתם בשמחה בדרך אל הבית אשר עזבתם. אך אבוי, הבית נהרס, העסק נשדד, ולא נותר מאום ממה שהיה. עברתם לגור בבית ספר איטלקי, ושוב החלה מלחמת הישרדות כלכלית חברתית משפחתית, עד שעליתם אל ארץ ישראל.

והנה באו ימים של הכרה, ובארץ התפרסמה הידיעה כי לעולים מצפון אפריקה מגיעה קצבה, כי חלקם הגדול ניצולי שואה. הסיפורים פורסמו, נפתחו מגירות הזיכרונות, הובעו הכעסים, והחיוך נסוך על הפנים, כאילו אומר וקורא באנחה: סוף סוף הגיעה העת לדעת שגם אנחנו היינו שם. גם אנחנו כאבנו, סבלנו, פחדנו, נבהלנו, ברחנו, גם אנחנו, היהודים מצפון אפריקה.

ספרי, אמא, אנחנו מקשיבים.

אני זכרת, שלפני שבע-עשרה שנה, עת הוכרה אמי כניצולת שואה, אחי ואני "הרמנו גבה". בהומור האופייני לאימא הגבנו בגיחוך ובשאלות "חופרות" כמו: "למה, מה עשו לך? ממה ניצלת? מה קרה לך? למה מגיע לך?" והיא שתקה וחייכה.

אולי היא לא זכרה את החששות, הפחדים והכאב. אולי המעבר מהבית למחנה הותיר אצל הילדה הקטנה חוויות של שותפות של שכנות טובה של ביחד. ואולי היא העדיפה למחוק את התקופה הזאת מזיכרונה.

גם הדודים שלי מעולם לא סיפרו דבר עד שנפטרו. השואה הייתה של האשכנזים. עד קבלת הקצבה של אמא לא שמעתי על שואת יהודי לוב. כמה עצוב שנדרשו לי שנים להבין ולדעת שהייתה שואה בלוב. בעקבות החשיפה למידע, למדתי שהודו שלי גקמו ז"ל מצד אבא, כרה קברים ליהודים בגטו בלוב. וכשאבא שלי היה ילד בן 10 הוא אכל קליפות של תפוחי אדמה ותפוזים, מכיוון שהיהודים לא יכלו לצאת להתפרנס.

הסיפורים שסופרו במשפחה היו סיפורי הפרעות שהתערבבו עם סיפורי השואה. ולנו, הדור השני, נותרה הרגשת אשמה על שלא שאכלנו מספיק, שלא חקרנו, ומבקשת: אמא, סליחה.

סליחה שלא ידעתי מספיק, לא הבנתי מספיק, לא הערכת, לא חשבתי, לא הפנמתי ואפילו, בעוונותי הרבים, תהיתי האם יש אמת בהגדרתך כ"ניצולת שואה". כל שנה עמדתי דום לזכר 6,000,000 הנרצחים בכל דרך איומה, כאשר נגד עיני רצות תמונות מזעזעות של גברים נשים וטף שדופים העומדים בעיניים פקוחות לרווחה מחרדה, יודעים שהם בדרכם האחרונה. עמדתי דום לשמיעת הצפירה המספרת על זמן שאינו קשור אל"י מלבד השייכות לעם היהודי. ואת, אמא, שנים לא יכולת לראות את הסרטים

אני דור שני לניצולי שואה. בכל שנה, בערב יום השואה, אני יושבת מול מרקע הטלוויזיה כדי לראות ולכאוב את סרטי הזוועה על היהודים שהרכינו ראש, שהפסיקו להילחם והלכו אל מותם כצאן לטבח.

אמא שלי לא אהבה לשבת ולצפות בסרטים על השואה. היא כאבה את כאבם וחיפשה סרטי טלנובלה. היא קיללה את הנאצים קללות טריפוליטאיות עסיסיות ושתקה. "כמה כבד לי הערב הזה. בכל הערוצים מספרים שואה", הייתה חוזרת ואומרת. "בטח כבד", השבתי לה ולא הוספתי. והיא שתקה!

עת הגיעה לגיל שמונים החלטתי לערוך חוברת שבה יסופרו חוויות הילדות שלה על הזוגיות, העלייה לארץ וההסתגלות לארץ ישראל. רק אז נתגלה לי סיפור ילדות עצוב מאוד:

במלחמת העולם השנייה הייתה אמי ילדה בת שמונה בלבד. בעקבות המלחמה היא ומשפחתה נאלצו לעקור מביתם שבלוב לתוניס כמו כל המשפחות בעלות הנתינות הצרפתית. היא ארזה מעט בגדים ויצאה עם הוריה לאה וזבולון מזוז ואחיה מארץ לוב לתוניס.

בעוד היא מספרת, ואני רואה בדמיוני את אמי וארבעת אחיה: גינה, חלו, ציון וממוס. חמישה ילדים בעלי עיניים פקוחות לרווחה, על גביהם שק בגדים שארזו בחפזה, והם תוהים: לאן הם הולכים? מה עם הבית? מה יהיה עם החנות הגדולה של סבא? מה יהיה על הדודות שנשארו בלוב?

רגשות כעס ואשמה הציפו אותי. כאב לי לדעת כמה כאב הודחק אצל אמא. אחרי עשרות שנים, פתאום הבנתי את התנגדותה לראות את תכניות הטלוויזיה ביום השואה. הרגשתי עצב וחמלה כלפיה, למרות שכאשר סיפרה את סיפור קורות המשפחה שגרה במשך חמש שנים במחנה בתוניס, עשתה זאת בחיוך ועם הרבה הומור.

משלוחי תרופות לצפון קוריאה. ארביב קנה מכספו

כאמור, חובקי עולם. הוא דוגמה מופלאה לפטריוט ציוני, שלמרות שאינו מתגורר בארץ, הוא מבקר כאן לעתים קרובות אצל אחיו ג'אק ומשפחתו. הוא אדם גדול ומכובד בכל העולם, אדם ערכי ויקר, אדיב וחס לבב, צנוע ומכבד את הבריות. הוא מעניק כבוד גדול לקהילה הלובית, כי הוא משלנו.

תודה, וולטר, על שהקדשת מזמנך והענקת לי את ההזדמנות לראיין אותך לכתבה.

zigis1@gmail.com

בגלל הקשרים הטובים שלו בכל העולם, כולל מדינות ערביות ומוסלמיות רבות. בזכות מערכת היחסים הטובה שלו עם פוליטיקאים ודיפלומטים ישראלים שונים, הוא מצליח לסייע ולהזיז דברים עם גורמים בינלאומיים שאין לנו קשרים אתם, ושהשתיקה יפה להם. בזכות קשריו הטובים הוא מנע הבאת ספינת מפגנים נוספת לעזה, ופעל להפנייתם לנמל אחר, והדבר עדיין חסוי.

פעילויות רבות נוספות שאותן עשה ועושה וולטר בשקט ובצנעה שלא על מנת לקבל פרס, לא הועלו כאן על הכתב. הקשרים והפעולות של וולטר ארביב הם,

בשווי של 300,000 דולר מכספו בארגזים שעליהם דגל מדינת ישראל. צפון קוריאה הודתה על מחווה זו למדינת ישראל.

הוא עוזר גם למדינות עניות, כאשר צרות נופלות עליהן. לדוגמה: כאשר פקיסטן נפגעה בצונמי, ארגנו ארביב יחד עם גורמים נוספים שהוא מפעיל משלוח של תרופות למקום. הוא שולח תרופות למדינות באפריקה, כמו סומליה, הסובלות ממחלות, והתנאי הוא שעל כל הארגזים יופיע דגל ישראל. במדינות האלה כבר יודעים אל מי לפנות, כאשר הן זקוקות לעזרה בתחום הרפואי. גורמים מדיניים בארץ מסתייעים בוולטר

בית משפחת ארביב בטרפולי לוב

יעקב, נולד באוהל. אשתי הייתה מחבקת אותו בלילות שלא יבוא שועל לאוהל ויחטוף אותו. כל לילה השועלים היו מייללים, ואנחנו סבלנו מאוד. זאת הייתה תקופה קשה מאוד, אבל ברוך ה', הודו לה' כי טוב, כי הגענו למדינה שלנו ונמות במדינה שלנו."

שבהרצליה אהיה לבד, וכל החברים שלי נשארו בבית-ליד, חזרתי לשם. אחר כך הציעו לי לעבור לאור-יהודה. ראיתי שבאור-יהודה יש לי כמה חברים שיהיו אתי, אז נשארת. בשנות החמישים כולם גרו באוהלים ובצריפים במעברה באור-יהודה. התחתנתי באוהל, ובני הבכור,

ויטו ויטוריו אטיה שוטר יהודי בלוב

ויטו אטיה היה חייט מקצועי בלוב, והייתה לו מתפרה משלו, אך בעקבות הצקות ובעיות שהיו הערבים המקומיים מערימים עליו, סגר את עסקיו והתחיל לעבוד כשוטר במשטרת טריפולי. ויטו ניצל את מעמדו במשטרה ואת מדיו כדי לעזור בהעלאתם של ילדים וילדות יהודים על אניות ולהבריחם מחוץ לגבולות לוב בדרכם לישראל. ויטו היה שוטר יהודי יחיד בין 600 שוטרים ערביים, ואפילו קיבל מהמשטרה מקל של כבוד כאות הוקרה על עבודתו במשטרת טריפולי, אך את הכרה על אומץ הלב והגבורה שהפגין בהברחת הילדים הוא מקבל רק כעת - בבתבה הזאת, שנים לאחר מותו.

מאת: עופר אטיה ורפאל חיון

לנמל, כשעשרה ילדים אחריי, וכולי רועד מפחד. במקרה היו שני שוטרים ערבים שהכרתי, שם האחד אנואק, והשני פיטורי. ביקשתי מהם: 'תעשו לי טובה, אלה אנשים שלנו, יהודים'. הם העבירו אותנו, וכך העליתי אותם לאנייה בבטחה. זה היה הלילה הראשון, וזאת הייתה הקבוצה הראשונה שהעליתי לאנייה בהצלחה.

כשהגיעה לנמל האנייה השנייה ששמה היה 'צ'ילו', שוב ניגשתי למחסן בשעה שלוש בלילה ודפקתי בדלת. בחור שחור פתח לי את הדלת, ומהמחסן יצאו המון נערים ונערות, שחלקן היו עם הנדוניה שלהם. הבנות הביאו את כל הנדוניה שלהן על הגוף שלהן, כך שהן נראו מאוד מלאות. הכנסתי את כולם לאנייה בלילה וחזרתי הביתה לישון. בלילה הזה לא הצלחתי לישון. אני שוכב במיטה, ואני רועד בכל גופי מהמחשבה שאם הייתי נתפס הייתי מת בבית סוהר. ברוך ה' אלוקים, עזר לי.

בשבת אחת, כששמרתי בנמל, ראיתי את האנייה צ'יליטינה לה ספספיה נכנסת לנמל. לאחר שעגנה, עליתי למעלה לפגוש את רב החובל האחראי. רב החובל שאל למה עליתי לאנייה ומה אני רוצה. עניתי לו שבאתי לעשות לצוות שלהם פספורטים, כדי שהם יוכלו לצאת. הוא התרצה והביא לשולחן ובירה וכיבוד ווה-די-טונו וכל טוב. שאלתי אותו: 'מה באת לעשות כאן בטריפולי? ענה לי: 'באתי לכאן לקחת ברזל'. אמרתי לו: 'מה ברזל? מזה אתה מרוויח משהו? אז לא עבודה רוחנית מספיק. אני אסדר לך עבודה שבאמת תכניס לך כסף. אני אעלה לאנייה ילדים, ואתה תיקח אותם לאיטליה'. רב החובל אמר: 'אני פוחד'. אמרתי לו: 'ממי אתה פוחד? אני שוטר,

מגיעות לנמל טריפולי שלוש אניות ששמן שיטדי מסינה, ארגנטינה וצ'ילו. הם ביקשו, שכאשר מגיעה אנייה לנמל, אגש למחסן שבו היו ילדים וילדות. הם אמרו לי: 'כשאתה תדפוק בדלת, אנחנו נפתח לך, ואתה תוציא את הילדים אל הנמל ותעלה אותם לאנייה'. עשיתי כמו שביקשו. ניגשתי בלילה למחסן, היו שם עשרה ילדים - בנים ובנות, אמרתי להם: 'אני הולך ראשון, ואתם אחריי' בשקט ובדממה, ואסור לכם לדבר! התחלתי ללכת, והם הלכו אחריי. בדרך התפללתי 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד', 'רבי מאיה, עזר לי, בבקשה, עזר לי! הלכתי

ויטו אטיה ידוע בין מתפללי בית הכנסת 'נקוצ'ה' באור-יהודה. ערב אחד ישב עם המתפללים הקבועים וסיפר על השנים האחרונות בלוב טרם עלייתו ארצה, על פעילותו המחתרתית שעליה לא קיבל אף אגורה שחוקה וגם לא רצה לקבל כסף תמורתה. הסיפור שנשמע באוזני מאזיניו היה סיפור גבורה מופלא מאין כמוהו, נראה היה כי אי אפשר שלא לפרסם אותו ברבים. רפאל חיון, חזן בית הכנסת, לקח יוזמה והקליט אותו, ובנו עופר העלה את הדברים על הכתב. וכך סיפר:

"יום אחד נגשו אליי טיטו פדלון וכלימו הדדי ואמרו לי ששמעו שבכל שבוע

ויטו אטיה עם אשתו ובנו עופר.

מטוסי "נורד" שנרכשו לא מזמן מצרפת, המריאו לאזור והאירו את השמים ב"נורים". נורים הם פצצות תאורה המאירות את שדה הקרב, והן נורו לטובת מסוקים רבים של חיל האוויר שטסו בשמים וחיפשו ניצולים. מטוסי הנורד השליכו סירות גומי מתנפחות לאזור והניצולים נאחזו בסירות ההצלה. החיילים הבריאים הכניסו לסירות את החיילים שנפצעו קשה. הפצועים קל יותר נאחזו בסירות בעזרת חבלים היקפיים שהיו קשורים לסירות ההצלה.

גם אני אחזתי בחבל שהיה קשור לסירת ההצלה כאוחז בקרנות המזבח. פחדתי מאוד שאם אעזוב את החבל אטבע, שכן הייתי פצוע בברך. בתוך הברך היה רסיס מהטיל המצרי שנורה אלינו, ובחגורת ההצלה שלי היה חור זעיר אשר דרכו יצא האוויר. ניסיתי לנפח את חגורת ההצלה, אך המזוט (הדלק של המשחתת) גרם להחלקת אצבעותי על פני הוונטייל. הפצע השריו במי הים המלוחים כאב שבעתיים מכל כאב שחוויתי אי פעם.

התרחקה מהנמל וירתה שני טילים נוספים לעבר אח"י אילת הפגועה והמשותקת. הטיל הראשון גרם להתלקחות של חומרי נפץ ותחמושת שהייתה באזור הירכתיים. הפיצוצים וההתלקחות סיכנו מאד את אנשי הצוות שהיו בירכתיים.

בשלב זה הורה מפקד המשחתת על נטישת המשחתת שכבר נתה על צדה בצורה מסוכנת מאוד. הצוות החל לנטוש, והמשחתת החלה לשקוע. גם אני נטשתי תוך החלקה על דופן המשחתת הנטוי. כאשר הגיע טיל רביעי מכיוון פורט סעידי, המשחתת הייתה כבר מתחת פני המים, והטיל פגע במים במקום שבו הייתה המשחתת רק כמה דקות לפני כן. פגיעת הטיל במים והתפוצצותו מתחת לפני המים גרמה לפגיעות רבות ברקמות הרכות של החיילים, כמו בבטן, בכבד, בריאות ועוד.

הודעתו של סרן משיח, קצין הקשר של המשחתת, נקלטה אצל חיילי היבשה במרחב סיני, וכך התחיל מבצע החילוץ.

טיבוע אח"י אילת בשנת 1967 מול חופי סיני

הרצל דאבוש

חיל הים מציין יובל להטבעת המשחתת הישראלית באזור פורט סעידי, שגבתה את חיי 47 אנשי צוות ו91 מלחים נפצעו. ואני, הרצל דאבוש, אחד מניצולי המתקפה המצרית, רוצה לספר לכם על חלקי בסיפור, ומכיוון שעברו חמשים שנה מאז, אשתדל לדייק בפרטים עד כמה שאוכל.

הגוף מחזיר הד). היינו מקשיבים לסונר ומתריעים על הימצאות גוף זר בים, אם נשמע הד חוזר. לאחר ההתראה שלנו היה צריך לאבחן אם גילינו צוללת, אנייה טבועה או משהו אחר.

כשלא היה איום תת ימי, כלומר לא היו צוללות מתחת לפני הים, שימשתי כמפעיל מקלע כבד 0.5. באותו ערב היינו בטוחים בעצמנו ובמשחתת שלנו. לא דאגנו מפני פגיעה או מארב כל שהוא - לא מתחת לפני הים ולא מעל לפני הים. מפקד המשחתת יצחק בן שושן הסתכל על חופי פורט סעידי והגדיר את הרגשתו כך: "בשבע בערב הראות הייתה עדיין מצוינת. באופק נראו בבירור בתייה של פורט סעידי.

בסיני. משחתת אח"י יפו שהייתה קודם בסיור הזה, נאלצה לחזור לנמל הבית עקב תקלה במנוע, ואנו נקראנו להתייצב בבסיס באופן מידי ודחוף.

כל חיילי המשחתת עזבו את עיסוקיהם ואת משפחותיהם והתייצבו מיד בבסיס. אחרי הסבר קצר של המפקדים יצאנו לים מנמל חיפה דרומה. אחרי כמה שעות הגענו לאזור שבו אנו צריכים לסייר - מול חוף רומני ופורט סעידי. המפקדים מסרו מספר פקודות והסברים, ואנחנו חילקנו את המשמרות: מי צופה, מי שומר מפני צוללות וכו'. תפקידי היה להאזין לסונר (מכשיר השולח גלי קול, ואם גלי הקול נתקלים או פוגעים בגוף כל שהוא,

מדבר סיני נכבש לא מכבר בידי צה"ל מידי המצרים במלחמת ששת הימים, ואנו, חיילי חיל הים, נדרשנו להפגין נוכחות ונחישות מול הצבא המצרי המובס והפגוע. המצרים, שלא האמינו שיוכלו אי פעם לכבוש את חצי האי סיני מידינו, פתחו במלחמת התשה נגד ישראל. יום יום הם ירו פגזים על כוחותינו. ב-11 ביולי שלחו ספינות טורפדו קלות להתגרות בחיל הים. באחת ההיתקלויות טובעו שתי ספינות טורפדו מצריות בידי חיל הים בהשתתפות המשחתת אח"י אילת.

בחול המועד סוכות שנת תשכ"ז 20 באוקטובר 1967 הייתה המשחתת אח"י אילת בשיט סיור קרוב לחוף רומני אשר

הרצל דאבוש עם חיילי המשחתת

שאלו הדדי ביד חזקה ובכנף נטויה

הטבח והלך להביא לו את מגוון המנות המוגשות בליל הסדר לאורחים במלון דן, וביניהם אף הזרוע המובטחת.

כשחזר הטבח, נראה היה כי הוא שב בידיים ריקות, זרוע של כבש לא הביא אתו, אבל כנף זעירה של תרנגולת הביא גם הביא.

כסף לשלם לו לא היה לאבי, ולכן הפקיד אצלו את דבר הערך היחיד

נשתנה אשר נישאה בפי התינוקות בקולות מהוססים.

מסע החיפושים אחרי הזרוע הנעדרת החל, לאחר שיצא אבי מרחוב הרב קוק ופנה צפונה לאורך רחוב הירקון. בפינת רחוב אלנבי הייתה מסעדה פתוחה, אבל המלצר פרץ בצחוק כששמע את הבקשה המוזרה.

"יש כאן אחד שרוצה לקנות זרוע של

את ליל הסדר האחרון בטרפולי חגגה משפחת אבי בביתה המרווח שעל שפת הים. לפני התגורר בבית המפואר השגריר הצרפתי אשר נאלץ לחזור לארצו, לאחר שהכריזה איטליה מלחמה על צרפת ואנגליה.

בראש שולחן האירוח הענקי הייתה מונחת קערת הפסח, אשר בתוכה היה סבי מסדר את ה'סימנים' שבלעדיהם לא ניתן לקיים סדר פסח כהלכתו: כרפס, מרוח, מצה, חרוסת, ביצה, ומעל הכול הייתה מונחת בראש הקערה גולת הכותרת - זרוע של כבש.

בטרפולי המעטירה לא היה סבי צריך לטרוח ולהזמין אצל הקצב את הזרוע לקערת הסדר. הקצב ידע מראש שיש להכין ללקוחותיו הקבועים את נתח הבשר המתאים להם לשבתות, לחגים ולסדר הפסח. בראש השנה היה מגיע אל הבית בשר ראש בקר, ובפסח נשלחה אל המטבח זרוע של כבש על ידי שליח.

את סדר הפסח הראשון בארץ ישראל חגגה המשפחה בבית שבנה סבי באחד מביקוריו הרבים בתל אביב - בתחילת שנות השלושים. הבית עומד על תלו עד היום ברחוב הרב קוק 22 בתל אביב, לא רחוק מהים.

לקראת סדר הפסח הראשון בארץ הלכה סבתי אל שוק הכרמל הסמוך, וקנתה את המצרכים הדרושים כדי לקיים את החג כהלכתו. בערב החג ישבו סביב השולחן תריסר הילדים, ובראש השולחן ישב הסב וסידר על גבי הקערה את המצרכים הדרושים: כרפס, מרוח, מצה, חרוסת, ביצה.

אבל כשהגיע אל הזרוע, הפנה מבט שואל לעבר סבתי. הדם אזל מעורקיה, ופניה החווירו מרוב בהלה.

המשימה למצוא זרוע שתונח בקערת הסדר הוטלה על הבן הבכור, על אבי.

בימים ההם לא היו המרכולים פתוחים בערבי שבתות וחגים בתל אביב. בעצם, לא היו מרכולים כלל, והעיר העברית הראשונה לבשה חג. האנשים הספונים בבתיהם הסבו אל הסדר בחיק משפחותיהם. מכל עבר נשמעה קריאת ההגדה, ובראשה שירת 'מה

נורד, המטוסים המריאו לכיוון מרכז הארץ ונחתו בשדה התעופה לוד. שם המתינו לנו אמבולנסים, והם הסיעו אותנו במהירות לבית חולים אסף הרופא. בבית חולים אסף הרופא קיבלו אותנו רופאים, וצוות רפואי וטיפלו בנו היטב. הורדמתי ונותחתי להוצאת הרסיס מהברך. אינני יודע כמה זמן ישנתי בשל השפעת ההרדמה והעייפות הכבדה שנפלה עלי, שכן לשהות בים בין הגלים שבע שעות זה מתיש מאוד.

כאשר התעוררתי רציתי להודיע למשפחתי כי אני חי. בבית החולים היה טלפון ציבורי, אבל בבית שלנו לא היה טלפון. חשבתי וחשבתי: איך אצור קשר עם משפחתי? לבסוף עלה רעיון במוחי. בספר הטלפונים שהיה לי טלפון הציבורי חיפשתי 'בית דגן', שם גרנו, ובבית דגן חיפשתי 'מועצה מקומית'. התקשרתי למועצה המקומית, וכשענתה לי גברת נחמדה, שאלה מי אני, ואיך היא יכולה לעזור. עניתי במהירות: "אני הרצל דאבוש שטבעתי עם המשפחת

גם ספינות קלות של חיל הים הגיעו לאזור שבו שהינו. אני זוכר קצין בשם איציק אשר שירת במשפחת וקרא לכל הניצולים לשחות בכיוון הירח. כך לא התפזרנו, היינו ביחד ויכולנו לעזור איש לרעהו. אני זוכר את עצמי ממלמל כי "ה' אוהב אותי והוא יעזור לי לצאת מן התופת הזו". סרן איציק ארגן גם שירה בציבור אשר עודדה מעט את רוחנו. הצלחתי לעלות על ספינת טורפדו של חיל הים, אבל רק בעזרתם של מלחי הספינה, כי לא היה בי די כוח לעלות לבד אחרי שהות של שבע שעות ארוכות מאוד בים. הם עזרו לי לעלות לספינה והגישו לי עזרה ראשונה: הם הסירו את התחבושת האישית, ניקו מעט מבחוץ את הפצע וחבשו שוב, כדי שלא אאבד דם. אחרי כמה דקות ריחף מסוק ענקי מעל הספינה. אני וחבריי הועלינו למסוק, והוא טס לבסיס שנקרא ביר גפגפה (שהיה פעם בסיס צבאי מצרי ונכבש בידי "צה"ל, אבל השם הערבי נשאר). לאחר מספר דקות העלו אותנו חובשים של "צה"ל למטוסי

כאשר התעוררתי רציתי להודיע למשפחתי כי אני חי. בבית החולים היה טלפון ציבורי, אבל בבית שלנו לא היה טלפון. חשבתי וחשבתי: איך אצור קשר עם משפחתי? לבסוף עלה רעיון במוחי. בספר הטלפונים שהיה לי טלפון הציבורי חיפשתי 'בית דגן', שם גרנו, ובבית דגן חיפשתי 'מועצה מקומית'. התקשרתי למועצה המקומית, וכשענתה לי גברת נחמדה, שאלה מי אני, ואיך היא יכולה לעזור. עניתי במהירות: "אני הרצל דאבוש שטבעתי עם המשפחת

ה"סבאצ" קערת הפסח נוסח יהודי לוב צילום באדיבות יוסף זרוק

שענד על אצבעו, את טבעת הנישואין. בלב חצוי חזר אבי הביתה בריצה, כשהוא נושא את תחליף הזרוע היקרה מפז בידו, כדי שאפשר יהיה להתחיל סוף סוף לחגוג את ליל הסדר.

מתנשם ומתנשף נכנס אל הבית, וכשהגיש את הכנף לסבי, צחקה הסבתא ואמרה: "כנפיים של תרנגולת? יש לי במרק המון כנפיים של תרנגולת."

כבש" הוא צעק לעבר הטבח, והלה הציץ מהמטבח כדי לבחון את האיש המוזר וגלגל את אצבעו על הרקה.

גם מהמסעדות האחרות הפזורות לאורך הרחוב נשמעה תגובה דומה, אך אבי לא התייאש. כשהגיע למלון דן, הסכים השומר להכניסו אל המטבח והצביע לעבר הכניסה הצדדית של העובדים.

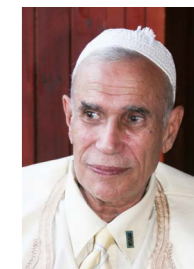
אבי הפציר בטבח המופתע לבוא לקראת משפחת העולים החדשים הממתינים בקוצר רוח לזרוע, אשר בלעדיה לא ניתן לקיים סדר פסח כהלכתו. אחרי תחנונים והסברים נעתר

הרצל דאבוש עם ראש ממשלת ישראל מר לוי אשכול ואשתו הגברת מרים אשכול.

יעקב חגי' לילוף חלום ברכת הדגה

שנת 1944 הייתה שנת שפע וברוכת דיג סרדיניים בלוב ולכבודה נכתב שיר.

שיר הסרדיניים

נכתב בערבית ע"י עמוס גרבי ותורגם לעברית ע"י בכור גיאן

עאם אראייץ וסרדינה
שנת רב החובל והסרדינים
חאלוה ובנינה
אזאואלי ידחך מן עינה
העני צוחק מעינו

הסרדינים עשו טובה
טעמם כמו טעם כבש
אפילו אם יבואו לך אורחים
תעשה חריימי ואכול עם לחמנייה

נגדשה ומלאה הסירה
מתקנת את החיים ההרוסים
מרחוק שומעים את קול הדרבוקה
והצהלולים החרישו לנו האוזניים

אל תהיה היום בדיכאון
תביא ארגזים ותמלא
זאת מתנה מאלוהים
צלה על האש ותעביר עם זיתים

ביום שיצא הפנס
הקצבים לא מכרו מרכולתם
ראה את היהודים ברובע
עושים אותה גם חמין

נהאר לי טאלעת למבארה
צאר לכסאד עלה אסזארה
ישבח פי ליהוד אלחארה
יעמלו פיהה חתה דפינה

השיר (כולל התרגום) נמסר באדיבותו של בכור גיאן

והובאו מאיטליה. בנוסף להם עבדו על הספינות ובבתי החרושת פועלים ערבים רבים ופועלים יהודים מטריפולי.

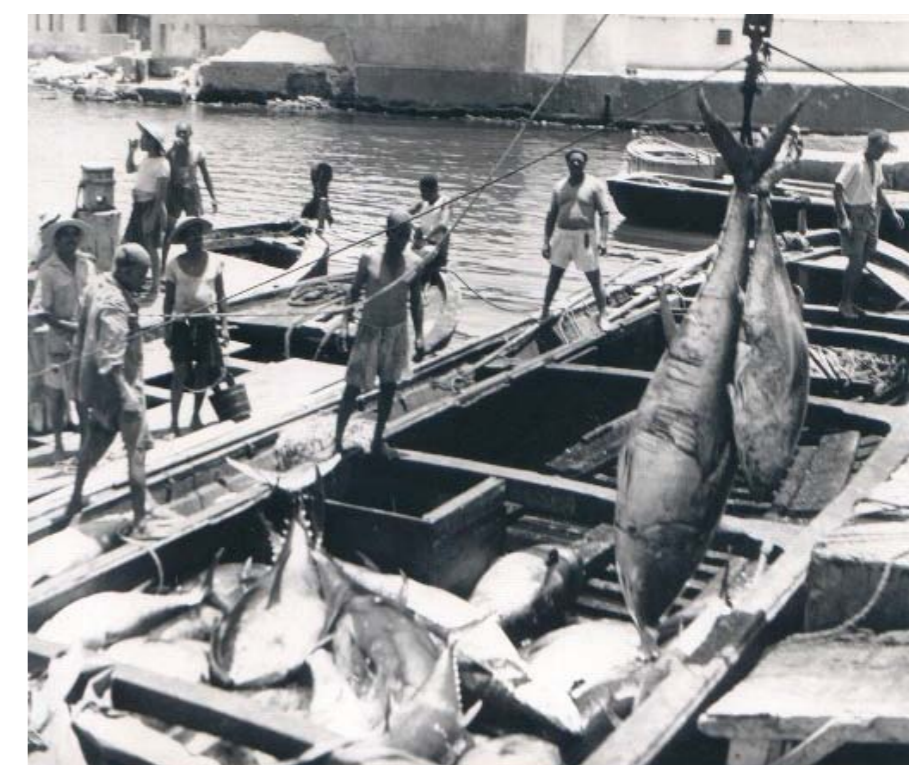
שיטת דיג הסרדינים נקראת באיטלקית "צינצ'ולה": ספינת אם גדולה היוצאת לדיג בלילה וגוררת ארבע סירות קטנות עם תאורת לוקסים רבת עוצמה הנזכרות בשיר להלן: "ביום יצא הפנס...". בהגיע הספינה ללב ים נפרשת רשת מיוחדת, ועם הגעת להקות הסרדינים - הנמשכות לתאורה בחשבן שמדובר במזון - מרימים את הרשת בוינץ' רב עוצמה היכול לשאת אלפי ק"ג, והרשת הופכת למעין שק ענקי שבתוכו לכודים הסרדינים הרבים.

בדרך כלל הספינות יצאו פעם אחת בלילה, והשלל של כל ספינה, במקרה הטוב, היה מספר מאות בודדות של ארגזי סרדינים. באותה עונת הדיג יצאו הספינות לפחות פעמיים בכל לילה בגלל השפע. כל ספינה מצי הספינות חזרה בכל פעם עם שלל רב של מעל ל-1000 ארגזי סרדינים, והעונה נמשכה

שנת 1944 הייתה שנת שפע וברוכת דיג סרדיניים בלוב. בשנה זו עסקו שתי משפחות יהודיות בלוב בדיג ובתעשיית הדיג בקנה מידה גדול ותעשיית - משפחת צ'צ'ו ברכה ומשפחת לילוף, שנמנו עם המשפחות העשירות ביותר בלוב באותה עת.

למשפחת לילוף היו חברות בנייה ועסקים של יבוא ויצוא סיטונאי. היו לה גם שלוש טונרות מחמש הטונרות שהיו באותה תקופה בלוב (אשר כללו הן את דיג הטונה בסירות וברשתות מיוחדות בשיטה אשר נקראה באיטלקית *la mattanza*, והן את עיבודה בבתי חרושת בקופסאות בגדלים שונים ויבוש מעדן ביצי הטונה "ווה-די-טונו", שמשקלן מספר ק"ג, והן יקרות מאוד.

בשיא העונה עבדו בטונרות מאות עובדים. כמו כן, היה למשפחה צי גדול של ספינות דיג גדולות לדיג סרדינים. ספינות אלו נקנו באיטליה. גם רבי החובלים, החובלים הראשיים והמכונאים הראשיים, נשכרו

היה זה מקור פרנסה למשך חודשים רבים לפועלים קשי יום, ערבים ויהודים כאחד, וכמובן, לבעלי בתים, אשר בעקבות עונת הסרדינים הזאת הפכו מאנשים עשירים בקנה מידה ארצי מקומי, לעשירים מופלגים בקנה מידה עולמי. יש לציין, שמשפחת לילוף כנדר הקפידה להפריש מעשר למוסדות הצדקה של הקהילה, וכציונים נלהבים - מעשר נוסף לתנועות הציוניות בלוב, לקק"ל ולקרן היסוד.

עמי במהלך ההקלטות - פרויקט שפתי רננות

ר' שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֶשֶׁה כְּתָרִים הֵם, כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהֵנָה וְכְתָר מְלָכוֹת,

וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיחָן: מסכת אבות ד' י"ג

עמי חגי

ציון טורי

במהלך החיים כולנו שומעים, ולפעמים פוגשים, אנשים שמסוגלים לגרום לדברים לקרות. אנשים עם חזון שרואים מה חסר, מה צריך ומה יכול להיות, עם רצון עז, התמדה, נחישות וכישרון, שמצליחים להוציא דברים מן הכוח אל הפועל. בדרך כלל קוראים עליהם ב"גלובס" או ב"דה-מרקר", הם אנשי עסקים, יזמים, סטארט-אפיסטים ולפעמים פעילים חברתיים. הפעם אני רוצה לספר על אדם עם תכונות כאלו שנתתם לטובת החברה, ובמיוחד לטובת קהילת יוצאי לוב.

"יה ראוני יה נאס", בחן ובהומור מטובל בטריפוליטאית עסיסית - העיקר שנקלית, העיקר שנשמר את הנוסח והלחן ונאפשר לכל המעוניין בכך, חינוס אין כסף, ללמוד ואולי גם ללמד.

באחת הפעמים, רצינו לתעד הכנת פטייר ביתית, כפי שנוהגים בני העדה. כך קרה שיצאנו לדרך אל משפחת שטווי, חמושים במצלמת וידאו, ועמי הפך בין רגע למראיין מקצועי, באופן טבעי וקל, וכמו תמיד מצליח להעלות חיור על שפתי כל.

הוא לא הסתפק בהקמת האתר באינטרנט, הוא גם רצה להבטיח שאנשים יכנסו וישתמשו בו, וכדי להפיץ את "הבשורה" הופקו דיסקים שחולקו חינוס, כרטיסי ביקור ודפי פרסום שנשלחו בדואר לכל בתי הכנסת של העדה בכל הארץ. אף נסענו למושב זיתן ל"בושיאף" ב"זיירה" לחלק את הפליירים והדיסקים. ב"ה לאתר נכנסים מדי חודש אלפי גולשים מכל העולם וזוכים ליהנות מהפירוח.

לכל אחד ולגייס אותו לטובת העניין. עמי עסק בתיאום ההכנה והחזרת של הנגנים והפייטנים, הקמת תפאורה, שילוט, פרסום, מכירת כרטיסים והקלטת המופע. קישט את הבמה בזרי פרחים מחנות הפרחים שבבעלותו. הכול, עד לפרטים הקטנים ביותר. הוא אף רכש לפייטנים עניבות זהות, כדי לשמור על הופעה אחידה ומכובדת.

תוך כדי כתיבת שורות אלו אני קולט את ההיקפים ומידת ההשקעה הנדרשת בארגון הפקה בסדר גודל שכזה, ונדהם מחדש. כמה כישרון ודבקות נמצאים באדם כזה, שבמקביל הוא בעל משפחה וגם עובד לפרנסתו. כמעט בכל שנה היה מעורב בארגון או בסיוע לארגון של מופע או אירוע כזה או אחר.

לפני עשור החליטה קבוצה ממתפללי בית הכנסת יד-הגיבורים רמת-גן להפיק מופע חדש לקראת הימים הנוראים שזכה לשם "במקהלות עם".¹

בפעם הזו רצו המארגנים לייחד את האירוע במעט, ולהעלות בו על נס את תרומתן של מקהלות הילדים שפעלו על יד בתי הכנסת בחו"ל ובארץ, ואפשרו את שימור מסורת התפילה והפיוט. המופע התקיים בחודש אלול תשס"ח בתיאטרון היהלום ברמת-גן, שהיה מלא מפה לפה.

כיצד מצליחה קבוצת אנשים שכל אחד בה טרוד בפרנסתו ובענייניו, לארגן דבר שכזה? הדבר אפשרי רק בזכות אנשים המחויבים לנושא בכל מאודם, שמוכנים לוותר על נוחות ומנוחה, מוכנים לפעול ללא תמורה ובמקצועיות, כאילו קיבלו שכר של מנכ"ל, ועמי היה אדם כזה.

אתר שפתי רננות

פרויקט גדול נוסף שבלעדי המעורבות האינטנסיבית שלו, לא היה מתממש הוא אתר האינטרנט "שפתי רננות" (<http://www.trables.co.il>), פרויקט שארץ כמעט שלוש שנים! זהו אתר המוקדש כולו לשימור מסורת התפילה והפיוט של קהילת יוצאי לוב. מעל 300 הקלטות אולפן, מרביתן בליווי מוזיקלי המקיפות את עולם התפילה והפיוט בכל ימות השנה. נוסף

להן ישנם צילומי וידיאו מאירועים שונים, כגון: קריאת המגילה לביל פורים, קינות ליל יום ט' באב, הקפות יום השוענא רבה ועוד שצולמו והועלו לאתר על מנת לשמר את המסורת לדורות הבאים.

במהלך שנים אלו טיפל, ארגן, השיג את התקציב הנדרש, תיאם את עשרות המפגשים באולפן ההקלטות, את הנגנים, ואם צריך היה גם מסיע חלק מהמשתתפים. הכול היה מאורגן ומתוזמן. הוא אפילו דאג לשתייה קלה ואחרת ל"שחרור" מיתרי הקול. בלי שום

הכרתי את עמי מבית הכנסת שבו התפללו הוריו, אחיו והוא, וכן הוריו ואני, מאז ילדותי. הרושם הראשוני הוא של אדם "קליל", אפילו קצת "שטותניק" ותזזיתי. במהירות רבה מאוד אתה לומד להבין שזה שילוב מקסים של הומור חד ואישיות פעילה ונמרצת. עם השנים נחשפתי לפעילויות שלו, ואלו הרשימו יותר ויותר, במיוחד כאשר המחלבה בתו, וזו הייתה אחת הפעמים.

בארגון המופע נהג עמי כקצין מבצעים, כאיש השיווק ומגייס התקציבים: מהעירייה, מתורמים וגם מכיסו. הוא דאג לכל דבר - לקשר עם רשויות וגופים שונים כגון ארגוני יהדות לוב, המחלקה לתרבות תורנית, מועצה דתית, זימון משתתפים, נכבדים ואנשי ציבור: ח"כים, ראש העיר וחברי מועצה, ובכלל נוצר הרושם, כי ידע להגיע

¹ כבר בשנות ה-80 ארגנה קבוצה ממתפללי בית הכנסת את מופע "עת שערי רצון" ב"היכל התרבות" בת"א.

גמילות חסדים

במשך 27 שנים, מדי שבוע, ניהל מחנות חלוקה של כשמונים סלי מזון למשפחות נצרכות, במסגרת עמותת "ניצב רפאל" (עמותה שהוא ואחיו הקימו לזכרו של אביהם ז"ל). אף בימיו האחרונים התעקש עמי כי בני משפחתו ילכו וינהלו את החלוקה בלעדיו, והם ממשיכים בכך גם אחרי לכתו.

מדי יום רביעי בערב החנות הופכת לחמ"ל, כל זה לאחר יום עבודה - בני משפחה, חברים ומתנדבים שונים מגיעים ופועלים יחד לפיזור המנות היישר לבתיהן של המשפחות.

בנוסף, סייע עמי לעוד אנשים רבים, בכל מקום שנדרש. הוא לא חיכה שיפנו אליו, הוא פנה והציע את עזרתו. הרבה בזכות אישיותו הוא הכיר אנשים רבים, וכאמור לעיל, הוא ידע להגיע למי שצריך על מנת להשיג את הסיוע הנדרש לטובת מי שהיה זקוק לכך.

תכונות כאלה נרכשות מבית. זה מתחיל

בהורים, דרכם זה מחלחל לילדים, ואכן גם יתר האחים, אנשים מוכשרים וגומלי חסדים. הוא מצדו דאג והיה מסור מאוד לאמו וגם בחודשים האחרונים. כאשר חזר מבית הכנסת היה הולך לבקר אותה בביתה, ואחר כך היה חוזר לביתו. עמי היה בן, בעל, אב, אח, חתן וחבר טוב ומסור.

בשיחה עם אשתו ורדה הי"ו קיבלתי חיזוק לדמות שהכרתי, אבל גם גיליתי רבדים נוספים עמוקים יותר. מלבד הפעילות החברתית הגלויה לעין, הייתה פעילות חסד רחבה מאוד, שגם בני משפחתו שהכירו את טיבו גילו את היקפה רק לאחר לכתו. עמי שמר על צנעתם של הנעזרים בו.

סיפור אחד שסיפרה אשתו ורדה שבה את לבי. פעם אחת היא שהתה בחו"ל, ואמה לא חשה בטוב, עמי הלך והביאה לביתם, הודיע לאשתו על המצב וביקש ממנה שתמשיך בטיול, ושלא תדאג, כי הוא מטפל בה, ואכן הוא טיפל באמה כאילו הייתה זו אמו.

עמי היה איש של עשייה וארגון וגם איש

של חסד ושל נתינה. למזלנו, חלק ניכר מהאנרגיות הנפלאות הללו הופנו לטובת נושאים הקשורים למורשת קהילת יוצאי לוב. וכך מספר עליו מר שמעון דרון יו"ר הארגון: "עמי היה חבר יקר של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב. בכל עת פנה ושאל כיצד הוא יכול לסייע וכיצד הוא יכול לתרום. מיד עם כניסתי לתפקיד יו"ר הארגון פנה אלי עמי והציע את יכולותיו וקשריו ואכן לא פעם הסתייעו ביכולותיו של עמי. עמי היה נכס יקר לקהילה אדם צנוע ועניו שטובת הקהילה ושימור המורשת חשובים לו. ת.נ.צ.ב.ה."

ב-י"ב בחשוון תשע"ח, השיב עמי (עמישדי) חגי (חג'אג) בן רפאל ז"ל את נשמתו לבוראה.

בלוויה השתתפו מעל אלף איש. ממד נוסף ממנו ניתן ללמוד על קרבתו של האיש לאנשים כה רבים, כמאמר חז"ל וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיחָן:

פסח בגריאן.
יהודי המערות במוזיאון יהדות לוב

סימנים שמביאים סימנים

רפאל חירון

מסורות של העדה הלוברית שבדאי מאד לתת להם מקום ומשמעות בחיינו.

חודש ניסן נחשב בתורה כראש השנה "החודש הזה לכם, ראש חודשים: ראשון הוא לכם, לחודשי השנה" (שמות יב, ב) ולכן, על פי המסורת הלוברית, עורכים בני הקהילה את טקס הבסיסה כדי לציין את חנוכת המשכן שהוקם לראשונה באחד בניסן, וגם כדי לבקש על הגאולה, שכן בניסן נגאלו בני ישראל, ובניסן עתידים להיגאל.

את טקס הבסיסה עורכים גם כאשר יש שמחות גדולות כמו לידה ונישואין במשפחה. הוא מסמל בסיס להתחלות חדשות טובות. אבל ראיתי דווקא משמעות בעניין הבסיסה של ראש חודש ניסן - והיא אחדות המשפחה. בערב הבסיסה מתכנסים כל בני המשפחה ביחד, שזה בפני עצמו דבר מיוחד. שמים את האצבע בבסיסה מעל קערת הבסיסה, ואב המשפחה שופך שמן עם ברכות לאחל לכל אחד ואחת באופן אישי, שזה עצמו דבר נפלא "יה פתאח בלא מפתח, יעתי בלא מנה תרקה ותרזק מנה. עקבאל דאייר זיידן ומוש נקסין, וכל סנה כיר מן סנה". אתה הפותח, אתה המעניק, הפותח בלי מפתח, המעניק גם אם אין אנו בעלי זכות, הרעף עלינו מטובך ונרעיף ממנו לרבים. שלעולם לא יחסר לנו דבר, ושהשנה הזו תהיה טובה יותר מהשנה שעברה. יש משפחות שכבר בערב זה מתכוננות את חג הפסח: איפה עושים? מה עושים? מי קונה? ומה קונה? מי בא לעזור? היו משפחות שהיו אוספות כסף לחג על מנת לעזור, וככה מתחילות את ההכנות לחג. בלוב היו קונים חיטים כבר מפורים ונזהרים שלא יגע בהם מים. בניסן כבר מתחילים ללכת לטחון אותם. מי שהיה בקרבת זקני העדה היה כבר שומע אותם בכל מקום מדברים: איפה אתה קונה דגים לחג? איפה קונה בשר? איפה קונה כבש לשחוט? וזו הייתה השיחה בשווקים, בבית הכנסת וכדומה. וכמובן, קונים את הכי משובח (ואן שרית לוקוס ובופחצ').

יש עוד דבר שראיתי שקיים בעדה שלנו במיוחד: שבכל חג שמרו דבר מה לחג הבא, מנהג שמסמל את האמונה לברכת חיים טובים - בפסח שוחטים כבש ושומרים את הראש לראש השנה. לאחר סדר הפסח שומרים את עצמות הזרוע שנותרו מהארוחה בכניסה לבית כסגולה לשמירה על בני הבית. את העצמות שורפים בפסח בשנה לאחר מכן בפארן בתנור של המצות.

בשבועות מכינים עוגיות מיוחדות שנקראות שקאק בצורות מיוחדות כמו סולם, ספר תורה, אצבע ועוד סימנים, במטרה שהילדים הצעירים ישאלו, וגם כדי לעורר עניין במתן תורה. בשבועות נוהגים לאכול בזין - עיגול גדול של בצק שבראשו שקע, ומעליו רוטב עם בשר, שיחד יוצרים מעין המחשה של הר סיני והתורה מעליו - כל זאת כאות סימן למתן תורה.

הגענו לראש השנה. גם מסימני החג שמרו יהודי לוב לחגים הבאים כסגולה לשמירה ולחיים ארוכים. יש ששמרו את התפוח בדבש מראש השנה לט"ו בשבט כסימן לחיים טובים. יש ששמרו גם את הרימון לט"ו בשבט. קודם היו מקשטים אתו את הסוכה ואז שומרים אותו עד לט"ו בשבט. ויש כאלה שמשאירים את הרימון מראש השנה עד פסח כדי להכניסו לתוך החרוסת בפסח.

בסוכות שומרים את ארבעת המינים עד פסח, ואז שורפים אותם עם החמץ כפי שנוהגים בדבר קדוש. בפורים היו מביאים נרות לפני קריאת המילה, ובסיום המילה מכבים את הנר ושומרים אותו לבדיקת חמץ.

בסיום תפילה בהושענא רבא נוהגים בכל קהילות ישראל לקחת חמש ערבות ולחבוט באדמה. העדה הלוברית הוסיפה למנהג זה לחבוט קלות עם הערבה על ראש האישה והילדים ולומר "כה לחי, לחיים טובים", ולקחים עלה אחד ורשמים את המילה "ערבה" על משקוף הדלת כסגולה לשמירה.

המנהגים הללו מסמלים סגירת מעגל או שמירת מעגל החיים דרך סמלי החגים לשמירה על בני הבית וכסגולה לחיים טובים. כך נהגה העדה הלוברית - קהילה בעלת כוח אמונה בחיים ובבורא עולם, זה מה שהחזיק אותה, מאפיין אותה ומייחד אותה - שתמיד בני הקהילה נוהגים באופטימיות, מאחלים טוב ומצפים לדברים טובים.

אשכנזים וערביי ארץ ישראל. שני עותקים של מוטציה זו גורמים בדרך כלל למחלה בעלת דרגת חומרה קלה עד בינונית. אם שני ההורים נשאים של מוטציה בגן, אזי הסיכון לילד עם שתי מוטציות הוא 25%. אם הורה אחד נושא מוטציה אחת, הוא יעביר אותה ל 50% מילדיו. רוב רובם של הנושאים מוטציה אחת בגן לעולם לא יפתחו סימנים של מחלת FMF, ואולם לפעמים גם הם עשויים לפתח את המחלה. על פי רוב מחלתם קלה יותר, וכמעט אף פעם אין הם מפתחים עמילואידוזיס.

אבחנה של המחלה: האבחנה של FMF מבוססת בעיקר על נוכחות התקפי חום קצרים מלווים בדלקת האופיינית למחלה והתגובה לקולכיצין. מוצא אתני וסיפור משפחתי יכולים גם הם לסייע ולכוון. הבדיקה הגנטית יכולה גם היא לסייע באבחנה: מציאה של שתי מוטציות תאשר את האבחנה, מציאה של מוטציה אחת עשויה לתמוך באבחנה, ואילו אי מציאה של מוטציות מפחיתה מאוד את הסבירות לאבחנה, אם כי לא שוללת אותה לחלוטין. הבדיקה הגנטית מתבצעת באמצעות לקיחה של 5-6 סמ"ק של דם ואורכת כשלושה שבועות.

כאשר מופיע נבדק עם חשד למחלה לאחר שיחה עם הרופא ובדיקה גופנית, אם האבחנה עדיין לא ודאית, בדרך כלל יש שתי אפשרויות:

- 1) לנסות טיפול בקולכיצין.
- 2) לבצע את הבדיקה הגנטית.

לפי החלטה משותפת של הרופא והנבדק אפשר לבצע את אחת אפשרויות או שתיהן במקביל.

טיפול ב-FMF: למחלת ה-FMF טיפול מאד יעיל המבוסס על תרופה שנקראת קולכיצין. הטיפול הוא מניעתי, על בסיס יום יומי, בדרך כלל במינון של 2-1 מ"ג (4-2 כדורים). ברוב החולים הטיפול מונע לחלוטין התקפים או מביא לירידה משמעותית בתדירותם, משכם וחומרתם.

יתרה מכך, כמעט תמיד, הטיפול בקולכיצין מונע את היווצרות עמילואידוזיס וסיבוכיו, גם אם אינו מצליח למונע לחלוטין את ההתקפים. חולי ה-FMF חייבים להקפיד מאד על נטילה מסודרת של התרופה, ואי נטילת מינון יומי אחד עלול להוביל להתקף. הטיפול בקולכיצין נחשב לטוב. תופעות הלוואי העיקריות הן יציאות רכות, שלשולים וכאבי בטן, במיוחד כאשר החולים נוטלים מינונים גבוהים של תרופה זו. תופעות אלו על פי רוב הן קלות ולא מחייבות הפסקה של הטיפול. כ-5-10% מהחולים אינם מגיבים לטיפול בקולכיצין, ובשנים האחרונות נכנסו תרופות חדשות שיכולות לתת מענה גם לחולים אלו.

פרופ' אלון פרס, מנהל המכון הגנטי שיבא קדחת ים תיכונית משפחתית

קדחת ים תיכונית (FMF) היא מחלה דלקתית תורשתית המתבטאת בהתקפים נשנים של חום מלווה בכאבי בטן, כאבים בבית החזה, דלקת מפרקים ותפרחת דמוית שושנה. ההתקפים מופיעים בתדירות משתנה, בין פעם בשבוע לפעם בכמה שנים, נמשכים בדרך כלל בין 24-72 שעות וחולפים. גיל ההופעה של המחלה משתנה גם הוא ונע בין השבועות הראשונים של החיים ועד לעשור השלישי או הרביעי. המחלה נפוצה בעיקר בקרב יהודים יוצאי צפון אפריקה ועיראק, טורקים, ערבים, וארמנים, אבל קיימת גם בקבוצות אתניות אחרות כגון יהודים אשכנזים, יהודים יוצאי גרוזיה ואפילו ביפנים. המחלה היא גנטית ונגרמת על ידי מוטציות הגן הקרוי MEFV.

הביא לדפוס: יורם ארביב

המופיע בגפיים תחתונות באזור השוק וסביב קרסול. תפרחת זו פעמים רבות מלווה בחום ונמשכת 24-72 שעות. רופאים שאינם מכירים את המחלה עשויים לחשוב שמדובר בזיהום עור חד (שושנה), ופעמים רבות מטפלים בחולה באנטיביוטיקה.

תופעות נוספות, נדירות יותר, של המחלה כוללות: התקפים של דלקת מעטפת הלב, דלקת של מעטפת האשכים וכאבי שרירים במיוחד בגפיים התחתונות לאחר מאמץ גופני. האחרונים מופיעים ללא קשר להתקפים.

עמילואידוזיס: אצל חלק מהחולים עשוי להיווצר חלבון לא תקין הנקרא עמילואיד. חלבון זה שוקע באיברים שונים של הגוף, בראש וראשונה בכליות ועשוי לגרום לחוסר תפקוד קשה של הכליות. בשלבים מאוחרים יותר הוא יכול להופיע גם בלב ובמעי ולגרום להפרעה קשה בתפקוד של איברים אלו. הופעת חלבון העמילואיד והסיבוכים שהוא גורם מכונים עמילואידוזיס.

גנטיקה של FMF: מחלת ה-FMF נגרמת על ידי מוטציות בגן MEFV. גן זה מקודד לחלבון שנקרא פירין. לחלבון הפירין תפקיד בויסות תהליכי דלקת, וזאת תוך כדי תגובה הדדית עם חלבוני דלקת נוספים. בגן יכולות להופיע מספר גדול מאד של מוטציות ואולם המוטציות השכיחות ביותר הם M694V ו-A726V. המוטציה M694V שכיחה בעיקר ביוצאי צפון אפריקה, יוצאי עיראק וערבים תושבי הארץ. חולים עם שתי מוטציות ל-M694V סובלים ממחלה חמורה יותר, גיל הופעה צעיר יותר, תדירות התקפים גבוהה, יותר התקפי מפרקים, ושכיחות גבוהה יותר של עמילואידוזיס. את המוטציה A726V מוצאים בקרב יהודים יוצאי עיראק, יהודים

בעצירות ופעמים רבות שלשול. חולים רבים מספרים כי הופעת שלשול מברשת את סיום ההתקף. תיתכנה גם הקאות. על פי רוב במהלך היממה הראשונה הסימנים פוחתים, וההתקף חולף תוך 1-4 ימים. בדרך כלל ההתקף בבטן איננו מותיר סיבוכים, ואולם לפעמים הוא עלול לחכות דלקת חדה של התוספתן או קטסטרופה אחרת בבטן. האבחנה בין מצבים אלו עשויה להיות קשה ביותר גם לרופאים מנוסים. לעיתים נדירות הדלקת שנוצרת בחלל הצפק עלולה ליצור הידבקויות וחסמת מעיים, וככל הנראה מהווה גורם לעקרות בחלק מן הנשים.

התקפי דלקת מפרקים הם הביטוי השני בשכיחותו ב-FMF עם שיעור היארעות של כ-75%. ההתקף מתחיל באופן חד, חום עד 40°C ומפרק בודד נפוח, אדום, חם ורגיש, בדרך כלל במפרקים הגדולים בגפיים תחתונות: קרסול, ברך, או ירך. דלקת המפרקים מופיעה לרוב עצמונית, אך עלולה להופיע לאחר טראומה קלה או מאמץ ממושך. ההתקף לרוב ארוך יותר מהתקפים אחרים, מגיע לשיא תוך 24-48 שעות וחולף תוך שבוע עד 10 ימים. לפעמים עשוי להתפתח במפרק נזק בלתי הפיך עם היווצרות של דלקת כרונית.

התקפי בית החזה: התקפים אלו מתרחשים בכ-40% מהחולים לאורך תקופת מחלתם. ההתקף מופיע עם חום וכאב חזה, חד צדדי לרוב, לפעמים בשני צדדי החזה, והוא מלווה בסימנים קליניים ורדיולוגיים של דלקת במעטפת הצדה. ההתקף עשוי להמשך 24-48 שעות, והוא חולף מבלי להשאיר סימנים.

תפרחת דמוית שושנה: כ-10-30% מהחולים עשויים לפתח נגע בעור, חם, נפוח, ורגיש למוע עם גבולות חדים

סימני המחלה: FMF מתאפיינת בהתקפי חום בין 38-40 מעלות, כאשר ברוב המקרים החום מלווה בתסמיני דלקת של מעטפת המעי, מעטפת הריאה, המפרקים (בעיקר הברך, הקרסול או הירך) והעור. ההתקפים קצרים וחולפים ללא טיפול תוך 1-4 ימים. להתקפים אין דפוס מחזורי מסודר, ואי אפשר לחזות בדיוק מתי יבוא התקף נוסף, אך ידוע שאירועי סטרס (גופני או נפשי) יכולים לגרום להתקפים. תדירות ההתקפים גם היא משתנה ויכולה לנוע מהתקף בשבוע ועד להפוגות של חודשים ושנים. במהלך השנים עשויים החולים לסבול ממספר צורות של התקפים, ואולם הישנות של סוג התקף מסוים בכל פעם שכיחה.

התקפים של כאבי בטן הם הביטוי השכיח ביותר, והם מתרחשים בערך ב-95% מן החולים לאורך תקופת חייהם. ההתקף מתאפיין בהופעה חדה של חום וכאב בטן ממושך, רגישות, ומלאות בבטן מלווה

פרופ' אלון פרס, מנהל המכון הגנטי שיבא

שנזקקו לזמן רב יותר לחיסול עסקיהם ומכירתם, נכשלו. אולם ב-1.9.69, עם פרוץ ההפיכה הצבאית הראשונה בלוב, חששו יהודים רבים לשוב ללוב וייתרו על חלק מרכושם, ורק חלק הושב להם על ידי מתווכים. בהפיכה זו הצליח הקולונל אבו שיריב להדיח את אידריס אלסנוסי ותפס את השלטון. באוקטובר 1969 הודח הקולונל, ובמקומו עומד בראש מועצת ההפיכה סרן צעיר וכריזמטי בשם מועמד קדאפי, שהעניק לעצמו דרגת קולונל וסמכויות שלטון דיקטטוריות. הרכוש הרב של היהודים, כולל עסקים ונכסי דלא נידי שנאמדים בכמיליארד דולר, הוחרם והועבר לאפוטרופסית הלובית על פי חוק מ-1970 שלפיו הרכוש יוחזר לבעליו אחרי 15 שנה, דבר שלא מומש עד עצם היום הזה.

אידריס אל-סנוסי הראשון, מלך לוב, החזיק בשלטון מדצמבר 1951 עד להפיכה שהוביל נגדו סרן מועמר קדאפי בשנת 1969. ההפיכה בוצעה בתקופה שבין הודעתו על פרישתו מהמלוכה והעברת התפקיד לאחיינו, חסן א-סנוסי. המלך נשפט בהיעדרו, ובנובמבר 1971 נידון למוות, אך נותר בגלות עד לפטירתו במצרים ב-25 במאי 1983 והבאתו לקבורה בערב הסעודית.

תיקוה (נעמן) ילזרי

שלטון המלך אידריס אלסנוסי

12.3.1889-25.5.1983

היהודים לשתף את הערבים בעסקיהם, והם רשמו חלק מהם על שם הערבים, ובכך זכו הללו לרווחים על חשבון היהודים; ב-21.3.61 הוחלט שכל הנכסים היהודיים יוקפאו ל-15 שנה ויועמדו תחת חסות של האפוטרופוס הממשלתי.

במשך העשור הראשון, למעט שנה וחצי בתחילת עצמאות לוב, היהודים סבלו ומצבם החמיר מאד. בעקבות מבצע קדש החליטו היהודים שמצבם הכלכלי לא שפר עליהם, להגר לישראל דרך איטליה. מעטים היגרו לאנגליה ולצרפת, ומעטים היגרו לארה"ב - לניו יורק.

בעשור השני לעצמאות לוב חל שיפור ניכר במצב היהודים. בשנים 62-1961 החלו להפיק נפט בכמויות אדירות, והיהודים ידעו להשתלב בפיתוחה של לוב. שגשוג זה הביא לרווחה כלכלית עצומה ליהודים, וחלקם נעשו בעלי הון ואף לעשירים מופלגים. המלך אידריס עשה כל שביכולתו ליצור יחסים עם המערב כדי שיוכל ליהנות מגילוי הנפט. הארגונים היהודים לחצו בעקיפין על ממשלת לוב לשיפור מעמד היהודים, וב-8.8.62 מחליטה לוב להכיר בחלק מהיהודים המקורב לממלכה להיות אזרחיים לובים. אך מצב זה לא ארך זמן רב בשל התעמולה של אש"ף בעיתונות וברדיו. התחזקה האופוזיציה הנאצריסטית, והמלך אידריס נחלש מבית.

ביוני 1967 האווירה הייתה מתוחה מאוד. מצרים סילקה את אנשי האו"ם מסיני, והוכנסו כוחות מצרים במקומם. מיצרי טיראן נסגרו. התעמולה הערבית נגד היהודים התגברה, הן בדרשות במסגדים והן מחוצה להם, ותפסה תאוצה. על מנת להציל את נפשם ולהציג שיתוף הפעולה עם הליגה הערבית, ביקשה הממשלה הלובית כספים למען התחזקות תנועת אש"ף. הכספים נאספו מהמיעוט המלטזי, היווני, היהודים והאיטלקי וממשלת לוב.

ב-5 ביוני, בעת פרוץ מלחמת ששת הימים, יצאו כנופיות שלוחות רסן לרדוף, להרוס ולבזוז חנויות ובתים של יהודים ואיטלקים. היהודים ברחו על נפשם. רבים מהם עזבו את בתיהם ובאו לחסות בתחנת המשטרה.

עם קבלת העצמאות מאמץ אדריס את הצהרת זכויות האדם של האו"ם מדצמבר 1948. היהודים הוגדרו כאזרחים לוביים לפי סעיף 8 לחוקה. הוא ייפה את כוחו של מוחמד מונתצאר המיועד לראש הממשלה הראשון של לוב להגיע להסכם עם מוסדות יהודיים המאפשר להם את המשך ההגירה. בהתאם להסכם עלו כ-1000 יהודים לארץ ישראל בהפלגות ישירות מלוב באניות.

לאחר כשנה, בעקבות העמקת מעורבותה של לוב בעולם הערבי, החל היחס כלפי היהודים להשתנות. בתחילה לא הורשו היהודים להגר ישירות מלוב לישראל, כפי שהיה עד כה, אלא דרך איטליה. עם הצטרפותה של לוב לליגה הערבית, הופעל לחץ על המלך הן בעיתונות הערבית, וקמה לה קבוצת אופוזיציה נאצריסטית, ואלו גרמו להרעה נוספת ביחס ליהודים. כניסתן של אניות ישראליות לנמלי לוב נאסרה. בדצמבר 1952 הוחלט לסגור את משרד העלייה, ונציגי הסוכנות היהודים שטיפלו בעליית היהודים לישראל גורשו. בלוב נשארו כ-4100 יהודים, הם הוגדרו כאזרחיים לוביים לפי סעיף 8 לחוקה וקיבלו דרכונים לחמש שנים.

מאז, ככל שלוב העמיקה את מעורבותה בעולם הערבי, גברה ההקצנה לרעת היהודים: בראשית 1953 הופסקו שירות הדואר לישראל; בסוף 1953 הופסקה פעילות תנועת הנוער "מכבי טריפולי" והורשתה בה פעילות ספורטיבית בלבד, בתואנה שנערכת בתוך התנועה פעילות נגד לוב הערבית; הפסיקו להנפיק דרכונים לוביים, ובמקומם ניתנו תעודות "חסע זמניות", כלומר תקפות למסע אחד בלבד; בשנת 1954 נסגרו כל בתי הדין הרבני, ונערכו פיטורי ארבעה קציני משטרה יהודיים בלא סיבה. ב-1956 כל יהודי שבקש לעלות ארצה היה עליו להגר קודם לאיטליה ומשם לישראל. הבעיה לובנה בהסכם בין איטליה לישראל, והוחלט ששכל מהגר מלוב יבא לישראל על ידי הסוכנות היהודית; ב-1957 הפעילה לוב את החרם על ישראל, ונאסר על כל קשר; ב-31.12.58 פיזרה לוב את ועד הקהילה והעמידה במקומו נציג מוסלמי; ב-1960 נסגר בית ספר אליאנס, ובמקומו פתחו האיטלקים בית ספר איטלקי; במאי 1960 נאסר על אזרחים שאינם לוביים לרכוש נכסי דלא נידי. הדבר הצריך את

מחליטה להעניק ללוב עצמאות שתיושם ב-1.1.52. ההכרזה עומדת על חודו של קול, והנה מדינת ישראל מצביעה ונותנת בזה את המנדט לעצמאות לוב. אידריס, שהוכרז בהמשך כמלך לוב, ייצג אותה במשא ומתן עם האו"ם. ב-24 בדצמבר 1951, לוב הכריזה על עצמאותה כממלכה המאוחדת של לוב, מונרכיה חוקתית ותורשתית תחת המלך אידריס, המלך היחיד של לוב. כאשר הכריזה לוב על עצמאותה, היא הייתה בין המושבות האירופיות הראשונות באפריקה שהשיגו עצמאות מדינית.

באותה שנה נחקקה החוקה הלובית הראשונה. האספה הלאומית ניסחה את החוקה וקיבלה אותה בעיר בנג'י ביום ראשון, ה-6 במוחרם, 1371 לשנה המוסלמית (ה-7 באוקטובר 1951). נשיא האספה הלאומית מוחמד אבולאסעד אל-עלים ושני סגניו עומר פאיק שוניב ואחמד אבו בכר הגישו את החוקה למלך אידריס, והחוקה פורסמה ברשומות לוב.

בשעת הכרזת העצמאות ב-24.12.51 היהודים הלובים משגרים מברק למלך אידריס, מצביעים על הסולידריות והתמיכה בו ומביעים את אמונתם ללוב. הקונגרס היהודי העולמי משגר למלך אדריס מנשר ברכות ואיחולים ומביע תקווה לשוב תנוהל בהתאמה מלאה לעקרונות תקנות האו"ם שבחסותו הוקמה למדינה עצמאית, ולאחר מכן מוסיף "חדור אהדה למדינה החדשה הקונגרס העולמי איתן בתקוותו שממשלת לוב תכיר במלואן בקבוצות המיעוטים ובבניהם, תכבד את זכויותיהם ואת חירויות היסוד שלהם ותשמש דוגמה לשאר המדינות בעמדה בפני מאמצים ולחצים של גורמים אנטי דמוקרטיים הנוטים לשלול או לצמצם את הזכויות והחירויות של כל האזרחים."

לאחר פרסום ברכת הקונגרס היהודי, מונתסר ראש ממשלת לוב שולח שדר לקונגרס היהודי, ובו נכתב: "אנו מודים לכם על המאמצים שעשיתם לטובת קהילה זו, בפני האספה הכללית של האו"ם בפריס, התערבותכם והתעניינותכם האישית הוכתרה בהצלחה." הצהרה זו הרגיעה את כל יהודי לוב, שסברו שמעתה תהיה לוב חייבת את תודתה לעם היהודי ותשמור על יחס נאות.

אידריס הראשון נולד ב-12 במרץ 1889 בלעג'בוב בשם סעיד מוחמד אידריס, בנו של סעיד מוחמד אל-מהדי אל-סנוסי ואשתו החמישית עיישה, צאצאו של מוחמד אל-סנוסי, מייסד מסדר הסנוסים. אידריס הראשון התמנה לראש מסדר הסנוסים בשנת 1916 בהיותו בן 27. הוא הוכר על ידי בריטניה בתואר אמיר קירנאיקה, וב-25 באוקטובר 1920 הכיר הממשל האיטלקי בשייח' אידריס כראש הסנוסים, והוענקו לו סמכויות רחבות באל-כופרה ובנאות מדבר אחרים, וכמו כן העניק לו גם תואר אמיר קירנאיקה. משנת 1922 שימש גם אמיר טריפוליטניה, בניסיון לאחד את שלושת האזורים המרכיבים את לוב המודרנית. לבסוף הפך אמיר קירנאיקה למלך לוב העצמאית.

אידריס הראשון הנהיג מרד אנטי קולוניאלי נגד השלטון האיטלקי באזור קירנאיקה. מרידות אלה פרצו על רקע הקריאה לליהאד שיצאה מאיסטנבול והתקווה לניצחון האימפריה העות'מנית על בריטניה וצרפת. בהקשר זה התרחשה גם התעוררות הסנוסים בלוב, מלחמתם באיטלקים ופלישתם למצרים בנובמבר 1915, מה שגרר פלישת נגד בריטית ללוב. בשנת 1922 נאלץ אידריס הראשון לצאת לגלות במצרים. ממקום גלותו המשיך במלחמת גרילה נגד השלטון האיטלקי. האיטלקים נאלצו עם תום מלחמת העולם הראשונה להכיר במגבלות כוחם ולהתפשר עמו.

במלחמת העולם השנייה הוא תומך בבעלות הברית ויוצא נגד האיטלקים והגרמנים. לאחר תבוסתם של גרמניה ואיטליה, כובשים האנגלים את קירנאיקה בפעם השנייה. אידריס חוזר ללוב ומקים מוסדות שלטוניים בבנג'י. בתחילת שלטונו נאבק להשגת עצמאות ללוב והחל לנהל את מדיניותו במתינות. הוא השתדל לנהוג בחשיבה כוללת. מאחר שידע שאין בסביבתו אנשים בעלי ידע מקצועי וניהולי, יצר קשר עם היהודים שראה בהם כוח לביסוס מעמדו. מאחר שסביבתו הייתה נתונה לשלטון האיטלקי והאנגלי, ובהיעדר מנהיג של ממש, החלו להתנהל סביבו קבוצות כוח המתבססות על משפחות אחדות אשר היריבות הייתה מנת חלקם.

ב-21.11.49 העצרת הכללית של האו"ם

חטיבה לוחמת

לאה שויצ'ר

במלחמת העולם השנייה, כאשר הבריטים עזבו את בנגזי ונסוגו מזרחה, הצטרפו לשורותיהם מספר בחורים יהודים צעירים אשר הבינו שהאדמה בוערת תחתיהם, ובאין ברירה הם חייבים לצאת מהעיר ומהארץ שלהם. אחד מהם היה אבי, ברוך (בנדטו) נעים. אני מניחה שהיו עוד בחורים שברחו כמו אבי, לכן אני מוצאת לנכון להביא את הסיפור המיוחד והלא ידוע, לציבור הרחב, בתקווה שמאגר המידע אודות העניין יתרחב.

חנוכיה, מגן דוד עם סמל חיל ההנדסה המלכותי ROYAL ENGINEERING בתוכו

האיטלקים חוברים לגרמנים, חששו מאוד לגורלם ושמוחו מאוד עת ידם של הבריטים הייתה על העליונה. כך, במסגרת עבודתו בחנות של אביו, נוצרו קשרים בין אבי לבין החיילים הבריטים בעת כיבושה הראשון של בנגזי על ידי הבריטים. הדבר העמיד אותו בסכנת חיים, כי המצב החמיר לאחר נסיגת הבריטים וחזרתם של האיטלקים והגרמנים לבנגזי, והיה חשש כבד לגורל היהודים בכלל. האנטישמיות שפשטה עוררה את שנאת האיטלקים בני המקום ליהודים, והם הלשינו והעלילו על יהודים שהיו להם קשרים עם החיילים הבריטים או סיפרו שהיו יהודים ששמחו לקראתם. תושבי העיר האיטלקים פרעו בשכניהם היהודים, רבים מהם נעצרו ללא משפט וחלקם נשפטו באשמות בגידה. כניסתו של הצבא הגרמני ללב זיזרה את החלת חוקי הגזע על יהודי העיר בנגזי ואת העברתם למחנות כפייה וריכוז.

חוקי הגזע הגבילו את חיי היהודים, וחלו עליהם איסורים שונים. ביניהם נאסרה גם הכניסה למקומות בילוי. אבי, שהיה רק נער צעיר, לא התייחס לחוקי הגזע ונכנס כהרגלו, לקונדיטוריה המקומית. המוכרת האיטלקייה, שהכירה אותו קודם המלחמה, פנתה אל הקצין הנאצי שנכח במקום, שאלה אותו אם הוא רוצה לראות יהודי והצביעה על אבי. הקצין הנאצי לא היסס והחל לפתוח את נרתיק אקדחו. אבי תיאר את ריצתו על חייו כריצה המהירה בחייו.

אני מניחה כי אירוע זה היה אירוע מכונן להחלטתו לברוח מהעיר, והצטרפות לכוחות הבריטיים היה הפתרון האידיאלי להצלת את חייו. זכור לי כיצד תיאר את הנאצים, כמה מפחידים הם היו, עם מגפי העור השחורים והאופנועים הגדולים שלהם. תחושת הפחד וחוסר הביטחון בעקבות נוכחותם, חיזקה את

בנדטו נעים מימין

ביוני 1942. הוא צורף לחיל ההנדסה הבריטי ROYAL ENGINEERING, כפי שאפשר לזהות באמצעות התמונה עם החנוכיה, ובמסגרת יחידה זו הגיע במהלך המלחמה גם לעיראק, למצרים ולא-עלמין, כפי שמספרות לנו התמונות. את צו השחרור הוא קיבל ביוני 1946 בעיר רחובות בארץ ישראל.

אבי עזב את משפחתו בגיל 16.5 וחזר אחרי ארבע שנים ארוכות שבהן לא ידעה משפחתו מה עלה בגורלו. עזב נער וחזר גבה ההתרגשות עם חזרתו הייתה גדולה. אמו לא עמדה בהתרגשות ולא הצליחה לעמוד על רגליה.

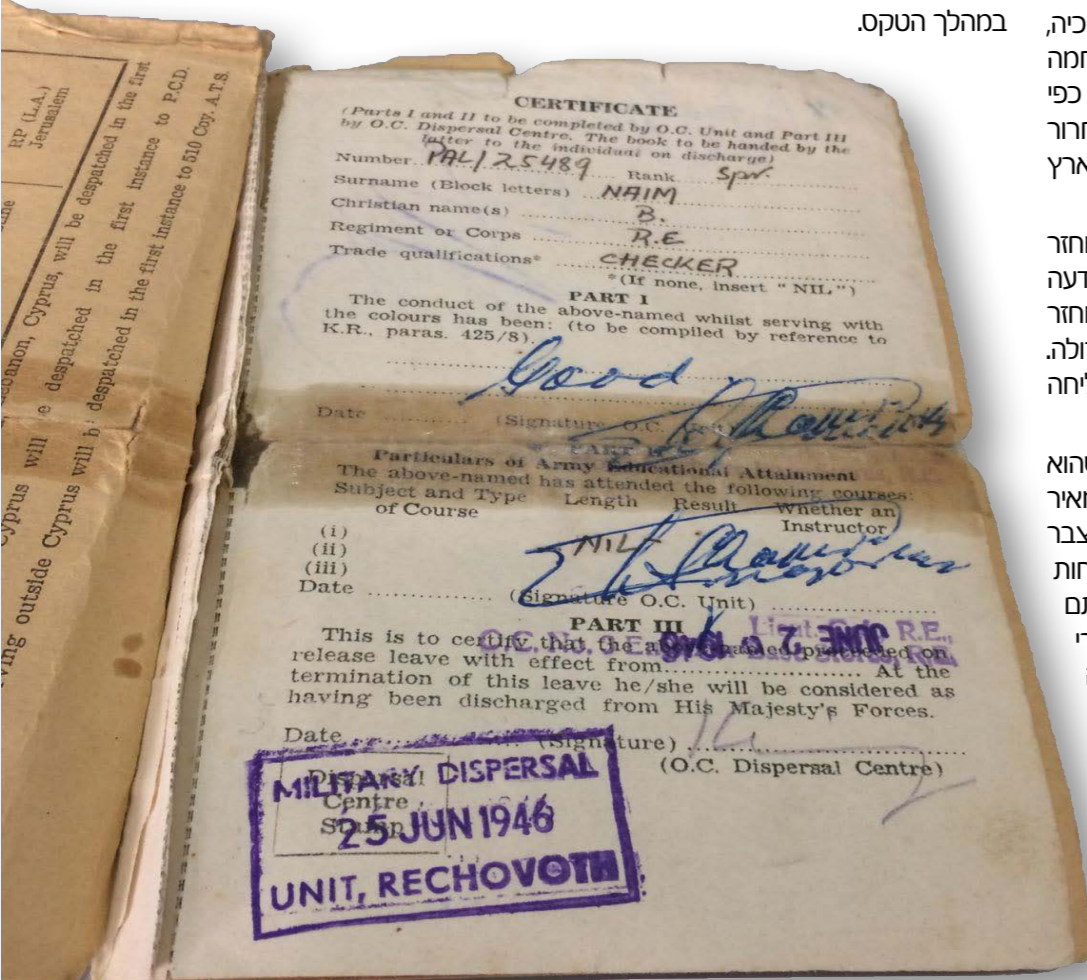
בין הסיפורים הרבים סיפר לי אבי, שהוא שירת בחיל ההנדסה יחד עם מאיר פיינשטיין (לימים מעולי הגרדום). מאיר, צבר יליד הארץ, ואבי, יליד לוב, פעלו בכוחות מאוחדים במלחמה ברשע. התנדבותם של צעירים וצעירות מבני היישוב העברי בארץ ישראל ידועה, מבורכת וחוקקה על לוח לבנו, וכאן המקום והזמן לספר גם על צעירים ילידי לוב שהצטרפו והתנדבו להילחם בצורר הנאצי.

מעדות של קרובת משפחה שלי מתברר כי בדומה לסיפורו של אבי, גם כאן הייתה חבורה של צעירים שברחו מלוב והתגייסו לצבא הבריטי, חלקם היו

מבוגרים ממנו. רק לאחרונה גיליתי, כי בן דוד של אבי הצטרף לכוחות הבריטיים בנסיגה הראשונה, ובן דוד שני ברח יחד עם אבי בנסיגה השנייה, אך בחיפושי הרבים באתרים השונים לא הצלחתי למצוא מידע על צעירים נוספים ילידי לוב אשר ברחו מעיר הולדתם בנגזי, הצטרפו לצבא הבריטי ושירתו בו במהלך כל המלחמה. מצאתי לנכון להביא את סיפורם המיוחד והלא ידוע לידיעת הציבור הרחב.

במסגרת עבודתי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, בכל יום זיכרון לשואה ולגבורה מתקיים בקמפוס טקס, ואילו מזמינים להדלקת נר זיכרון אנשים שיש להם קשר לשואה. לפני כעשר שנים בערך ניצתה בי הלהבה, בבת אחת, ועמה הרצון להביא לידיעת ציבור הסטודנטים והעובדים של האוניברסיטה את סיפורו האישי של אבי ואת סיפורה של יהדות לוב במלחמת העולם השנייה, וביקשתי להדליק נר זיכרון, זכורה לי התרוממות הרוח שבה הייתי במהלך הטקס.

לאחר הטקס פנו אלי עמיתים, וסטודנטים והביעו את התרגשותם למשמע סיפורו של אבי. חלקם ידעו על מחנות הריכוז בלוב, אך זו הייתה הפעם הראשונה שבה שמעו על התגייסותם של צעירים ילידי לוב לצבא הבריטי. חמש שנים לאחר מכן הדלקתי בשנית את נר הזיכרון, שכן אוכלוסיית הסטודנטים התחלפה, והתגובות היו דומות. מאז ועד היום אני רואה בעניין הזה שלחות גדולה, ואני עושה כל מאמץ להביא את סיפורי האירועים לידיעת הציבור הרחב. פניתי לאתר "הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה", וסיפורו של אבי מופיע שם תחת "צבא בריטניה". כמו כן, פניתי למשרד החינוך וביקשתי להביא את סיפורו של אבי לידיעת תלמידי בתי הספר. הפניתי למרכז למורשת יהדות לוב שלנו. לשמחתי הרבה, הוא מפורסם כעת בגיליון זה של "לבלוב", כתב העת של הקהילה שלנו. לאחר פרסום זה אוכל לפנות למשרד החינוך ולהביא את הסיפור לידיעת תלמידי בתי הספר.

תעודת שחרור של בנדטו נעים מהצבא הבריטי

עדות מהתופת ניצוצות של אור בתוך החושך

דליה זיגדון ומשפחתה נלחמו באריות מול קבוצת הפורעים הערבים שחדרו אל גג ביתם וכל העת הזאת פלי ארביב מתבונן במתרחש מבעד לתריסי העץ בחוסר אונים מוחלט. קצת יותר מחמישים שנה אחרי היום הנורא הזה נפגשו פלי חליה בפעם הראשונה בביתה של יולנדה חכמון בתל-אביב. יולנדה היא חברה משותפת, ששמעה את הסיפור שלהם, כל אחד מהזווית שלו, והייתה לה תחושה פנימית חזקה שלא הכל טוב, ושיש חלקי מידע שהם יכולים להשלים זה לזו. חזה בדיק מה שקרה.

מאת: מתי גילעד

ביום שני בבוקר בתאריך 5.6.1967 החלו הפרעות ביהודים בטריפולי שבלוב. המוני צעירים ערביים משולהבים יצאו לרחובות ושרפו את בתי היהודים, את עסקיהם ורכושם, כשהשאיפה שלהם היא בסופו של דבר להרוג כל יהודי שיעמוד מולם. הפורעים הצליחו להיכנס אל ביתה של דליה זיגדון, והם היכו באלימות אותה ואת כל בני משפחתה. בבניין שממול ביתה עמדו פלי ארביב ואחותו פיורלה, ומבעד לתריסי העץ הוא צפה בזיגדונים נלחמים כאריות על נפשם, ולא ידע את נפשו מרוב פחד ואימה, כשכל מה שעובר בראשו הוא: מתי יגיע התור שלהם?

פלי ארביב ושכנתו דליה זיגדון היו רק בני 17 שנים. המשפחה של פלי יצאה לגרבה והשאירה את שני הילדים הצעירים פלי ופיורלה בביתם בטריפולי יחד עם הדוד סאוּלִינוּ ודודה טוני. גם אמה ושתי אחיותיה של דליה יצאו לגרבה, אך הן חזרו הביתה, מפני שבדרך גנבו להן את המזוודות.

בתקופה האחרונה הייתה תכונה ברחוב שגרמה למתח באווירה אומנם היהודים הצעירים היו מורגלים בתגרות הרחוב ולקבל מכות היה לדבר שבשגרה - אבל לאחרונה הם נמנעו מללכת לסרטים ולהסתובב ברחובות בלילות, כי היה חשש שיקרה משהו. פלי אומה, שכולם הבניינים בקורסו (רחוב) סיציליה בטריפולי היו בני שתי קומות, והבתים היו צמודים זה לזה בבניין משותף וארוך. לכל משפחה בבניין הייתה דלת כניסה משלה וגג משלה. בבניין אחד גרו משפחות

דודה טוני מימין ופלי משמאל

לא נגרמו כתגובה למלחמת ששת הימים, אלא להפך, אלו היו פעולות מתוכננות מראש של הערבים בטריפולי, ולא היה להן כל קשר לאירועים בישראל.

פלי עלה על יצועו ונרדם בקלות. מוקדם מאוד בבוקר, הרבה לפני שכולם התעוררו, יצאה דודה טוני לקנות תה בחנות בפנינת הרחוב אצל ראבט כדי להכין לדוד סאוּלִינוּ את כוס התה עם החלב, כמו שהוא רגיל. ברחוב היא מבחינה בקבוצת בני נוער ערבים ושומעת אותם מסכמים ביניהם "אנחנו נתחיל אתה". בדרך כלל טוני לא פחדה מהערבים בכלל, אבל באותו יום היא חזרה הביתה במהירות, וכל גופה רעד מפחד. היא נכנסה הביתה ונעלה את הדלת והחלונות.

בבית ממול התעורר גם שמעון זיגדון, אביה של דליה, ויצא כהרגלו אל חנות התכשיטים שלו במרכז העיר בויה-ויטוריו, אך משראה את הרחוב "מתחמם", מיהר לסגור את החנות ולחזור הביתה כדי להיות קרוב למשפחתו. בינתיים הגיע אל ביתם ציו גוּיִדוּ, שנקרא כך למרות שלא היה הדוד הביולוגי שלהם, כדי להזהיר אותם שישארו בתוך הבית, שינעלו את הדלת והחלונות, ושלא יצאו החוצה בשום אופן. את מכוניתו השאיר ציו גוּיִדוּ מתחת לביתם והעדיף לחזור לביתו ברגל, כדי שיוכל לברוח דרך הסמטאות בעת הצורך. שמעון הגיע הביתה, ואשתו קמילה לקחה קרש גדול והניחה אותו בין הדלת למדרגות, ובכך חסמה כל אפשרות לפתוח את הדלת מהרחוב.

לפתע נשמעו צעקות רמות. פלי התעורר ושמע את השכנה הזקנה צועקת לדודה טוני שמצרים ניצחה את ישראל במלחמה והפילה את כל המטוסים שלהם. אחרי כמה דקות שוב צעקה השכנה לדודה טוני: "טוני, יש מלחמה ולא יודעים מה יקרה, אבל אם קורה משהו היום, אתם באים אלינו."

השכנה הערבייה אהבה את אמה של פלי, ותמיד שררו יחסי כבוד בין המשפחות. היא הייתה אשתו של דאפר חיריה (איש החופש), בעל הבניין, שלמרות שהיה איש קשוח תמיד נהג בכבוד עם דוד סאוּלִינוּ. דאפר חיריה ומסעוד ארביב ז"ל (אביו של סאוּלִינוּ, סבו של פלי) היו ביחסים טובים וקרובים מאוד. מסעוד ארביב היה צורך בשוק הצרפתיים. היה לו תפקיד דומה למכון התקנים, כך שכל הערבים הכירו אותו, והוא היה איש מכובד אצלם. שנים רבות קודם לכן, דאפר חיריה ומסעוד ארביב עשו הסכם, שאם יהיה מצב של סכנה לערבים משפחת ארביב תשמור אותו ואת משפחתו וכן להפך, ואשתו

דליה זיגדון

הגג, וגם את העציצים זרקו בזה אחר זה לכיוון של דלת הבית כדי להבריח את הפורעים הדופקים על דלתם. אבל ההמון אחוז השנאה לא יותר ומצא את דרכו אליהם דרך גג השכנים שהיה צמוד אליהם. כששמעו ראה את הערבי הראשון שעלה לגג, הוא צעק צעקה כל כך גדולה שעד היום מהדהדת באוזניה של בתו דליה. הערבים הגיעו מוכנים עם מקלות שבקצה שלהם הצמידו סכיני גילוח ועיניהם בערו משנאה. הם חבטו

קיימה את ההסכם עתיק היומין.

שעה וחצי אחר כך נשמע רעש ההמון מרחוק, והוא הלך והתעצם מרגע לרגע, וכך גם הלך וגאה מפלס הפחד. הדוד סאוּלִינוּ לבש את הג'קט שלו במהירות ונראה מעט פרוץ מהשינה, הזקן שלו לא היה מגולח, והשיער לא מסורק. יחד עם פיורלה, דודה טוני ופלי עלה לביתה של השכנה דרך החצר האחורית. בחצר לא היו מדרגות, והם נאלצו לטפס אל החלון של הבית. פלי נשא את דוד סאוּלִינוּ על גבו והעלה אותו אל תוך הבית. פלי עדיין היה בתוך החצר, עדיין לא מוגן, כאשר שמע את הערבים ממש קרובים. הוא קרא "שמע ישראל" בלבו, חושב שתכף הורגים אותו במקום. ברגע האחרון הצליח גם הוא לעלות ונעל את הפתחים.

כשהפורעים החלו לדפוק על דלת הבית של השכנה הערבייה, יצא בנה מבעד לחלון והחל לצעוק עליהם מבעד החלון בקול עבה חזר ביטחון: "יא וולאד אל חראם, אם תיכנסו לבית שלי, אני אהרוג אתכם. אין כאן יהודים, כולם הלכו אתמול בלילה במשאית."

הפורעים דפקו גם על הדלת של משפחת זיגדון וניסו לפתוח אותה, אך ללא הועיל. שמעון כל כך כעס ונשבע שהוא ילחם בהם עד הסוף. הוא עלה על גג הבית ודליה אחריו, ושניהם החלו לשפוך את תכולת פחי הסייד שהיו על

שמעון וקמילה זיגדון בטיול בישראל

בית המורשת והמוזיאון בתנופה
חלפו קצת למעלה משלושה חודשים מאז שהופץ הגיליון האחרון של לבלוב, ובתוך הזמן הזה המוזיאון ומרכז המורשת ממשיכים בפעילות מלאה לתפארת הקהילה. פעילויות שונות מתקיימות, מפגשים של משפחות שלמות במקום, כנסים, ימי עיון, אירועים לציון מועדים חשובים ועוד כהנה וכהנה. אציין כאן כמה מהם ולא תמיד על פי סדר כרונולוגי.

ביקורם של הוטרינים

ותיקי מלחמת העולם השנייה המכונים "וטרינים" וחברת הכנסת קסניה סבטלובה המלווה אותם, ערכו סיור מרגש במוזיאון שלנו במרכז המורשת. לאחר מכן נערכה ישיבה עם יו"ר שמעון דורון וחברי הנהלה שנכחו במקום. נישא ברכות, הוחלפו דגלים, ונמסרה הבטחה להמשיך הקשר עם הקהילה.

ביקור של משפחות

לאחרונה אנו מבחינים שיותר ויותר משפחות מצטרפים למבקרים הרבים במוזיאון. לאחר תיאום מראש עם פנינה מנהלת ההדרכה, בני המשפחה מגיעים בהרכב משפחתי מתוגבר, מסיירים במוזיאון ונהנים מהתצוגה, מהצילומים ומההסברים. רובם ככולם שבים לבתיהם עם התחושה של שייכות למשפחה הלובית המפוארת. אחד האורחים שביקר לאחרונה במוזיאון הוא ממלא מקום של ראש עיריית נתניה, מר אלי דלל, שמשפחת רעייתו היא יוצאת לוב.

ליליאנה סרור מנכ"לית הארגון, מזל יעל, פנינה שחם ורינה אבני מתכוננות לקבל את פני האורחים במרכז המורשת

ביקור משפחת גבעתי
משפחות שכולות של לוחמים מחטיבת גבעתי הגיעו לביקור והתקבלו בחום ואהבה במרכז המורשת. המשורר דוד חלפון ראה את השלט המברך את האורחים היקרים שהיה תלוי במקום לרגל ביקורם, ובכישרון רב ועל רגל אחת כתב המנון הנצחה מיוחד לכבוד האירוע.

מימין לשמאל: רחל עזרא, מזל יעל, ליאת שוחט ראש העיר אור יהודה, שמעון דורון יו"ר הארגון ורפאל חיון

חג החנוכה

הדלקת נר שני של חנוכה בהשתתפות ובברכת ראש העיר עו"ד ליאת שוחט. הפייטן רפאל חיון הנעים לנו בקולו הערב בברכה על הנרות ובפייטים נוספים, להנאת האורחים הרבים שבאו לחגוג עמנו. הערב כלל ביקור במוזיאון, וברחבה הגדולה חולקו סופגניות ושתייה חמה תרומת עיריית אור-יהודה.

צילומים: אילנית הכמון

כנס יובל שנים לאיחוד ירושלים

בירושלים נערך כנס לציון יובל שנים לאיחוד ירושלים. בסוף השבוע הארוך חגגנו בגדול עם הזמרת ליאורה פדלון, שהנעימה בקולה הערב, עם שירי ירושלים וארץ ישראל, ובהשתתפות פייטנים מבני העדה, להנאת המשתתפים הרבים.

פיורלה והאחות התינוקת קלרה

במשך עשרים יום ושכב בבית החולים במשך חודש שלם. קמילה לא עזבה אותו לרגע אחד, ורק כשהשתחרר הם הצטרפו לבנותיהם ששהו במחנה גורג'י, ומשם יצאו לאיטליה.

פלי ומשפחתו ישבו בבית משפחת גווילי כמו שבויים במשך שלושה חודשים. הם לא יכלו לצאת מפתח הבית, וגם את תפילת חג השבועות הם התפללו בבית. קומונה גווילי הביאה המון זהב לערבי שכל יום היה מביא להם אספקה של אוכל. הם היו אוכלים בשקט, כדי שלא ישמעו אותם. כשברדיו נשמעו חדשות על כיבוש תעלת סואץ על ידי היהודים, התעורר שוב הפחד מנקמת הערבים. ערב אחד שמע פלי את דודתו מספרת לבנות ששחטו את משפחת ברנס, וזה שיתק אותו מפחד - מתי יבוא התור שלהם? קשה מאוד להיזכר בימים הארוכים והקשים האלה. התחושה של פלי היא שזה היה נס גדול שהם הצליחו לצאת מלוב. לולא כן, היו הערבים הורגים את כל היהודים בטריפולי ולא רק את שתי המשפחות האומללות.

הפגישה בביתה של יולנדה הייתה ארוכה מהמצופה. דליה ופלי שוחחו רבות, ויולנדה ואנוכי הקשבנו במתח ובכאב לסירוגין. החשיבות של המפגש הייתה כפולה: ראשית, כיוון שאירועי היום הנורא נעשו ברורים יותר לדליה ולפלי, הפרטים הובהרו והתמונה כעת שלמה בזיכרונם. ושנית, אנו הקוראים זכינו בעדות נוספת ממקור ראשון של היהודים בטריפולי שעזבו את לוב במהירות ומחוסר ברירה. הם גורשו באכזריות, והתבצע בהם טרנספר מהיר וחד שעם התוצאות הכואבות שלו - זיכרונות קשים, פחדים ואובדן של רכושם - הם חיים עד היום.

הגיעה המשטרה, ואתה אמבולנס, וכך חייהם ניצלו.

פלי, פיורלה, דוד סאוילנו ודודה טוני נשארו בביתה של השכנה רק עד שעות הבוקר המוקדמות של יום המחרת. אחמד בנה הביא את רכבו והסיע אותם לקמונה גווילי שהסכימה לקבלם לביתה. בארבע בבוקר כל קורסו סיציליה וקורסו ויטוריו בערו. כל המחסנים המכוניות והבתים של היהודים - הכול נשרף, ומי שהלך ברחובות היה צועד על גחלים. הם הגיעו לבית של גווילי. מחוץ לבית עמדו רוכלים ערבים שהיו מכינים את התה. אחמד הוריד אותם מהרכב. הם הספיקו רק ללחוץ על הפעמון, והרוכלים כבר זיהו אותם כיהודים. פלי צלצל על הפעמון בלחץ ובקריאת שמע, פוחד שתכף הרוכלים יתנפלו עליהם. הדלת נפתחה. הם נכנסו בבהלה ונעלו את הדלת.

אבל ברגע שהגיעו למעלה המדרגות, נשמעו צלצול הפעמון וצעקות מאחורי הדלת: "תורידו את היהודים בחזרה, או שאנחנו שורפים את כל הבניין". השכנה הנוצרית עלתה לביתה של קמונה גווילי ואמרה לה שהיא חייבת להוציא אותם תוך חצי שעה. קמונה גווילי לא הסכימה. בבית גווילי היו הרבה משפחות שהגיעו לקבל מקלט כי זה היה בית מאובטח יותר, וקשה יותר לפרוץ אליו. כל יושבי הבית חיכו במתח גדול, מצפים לביצוע הגזירה, אבל איש לא בא לשרוף את הבית.

בני משפחת זיגדון התאשפזו בבית החולים למשך כמה ימים. דליה הייתה חבולה בראשה, וידה השבורה הייתה חבושה בגבס. שמעון היה מחוסר הכרה שיעזור להם. "אל תדאגי, כבר התקשרתי למשטרה ואמרתי שהערבים טעו ופרצו לבית שלי ונתתי להם את הכתובת של משפחת זיגדון." עוד כמה דקות נדרשו כדי לחסל את כל המשפחה, אבל אז

משפחת ארביב. טריפולי 1964. משמאל לימין: דוד דידו, אמא ג'וליה, אחי אלדו, דודה טוני, דוד סאוילנו, היושבת איבונה בת הדודה. מאחור: מכרה ממשפחת גלאם

חג המצות חג החירות

פרעה מלך מצרים, קראו לו רעמסס, מבלי שיתכוון, גרם שיעשה לבני ישראל נס. בזכותו העקיפה אנו חוגגים את חג המצות בגלל מכת בכורות שהייתה בלילה בחצות.

מחמת החרדה קרא למשה וציווה: "קומו צאו מתוך עמי!" הצלתו מהמכה העשירית הבהילה אותו, לפי טעמי, ולכן בחיפזון גרש את בני ישראל שהיו לו לעבדים, והם בבהילות יצאו למדבר כמו נוודים.

בני ישראל לא הספיקו לאפות את הלחם, עשו להם מצות ושמו על השכם, וכך יצאו העברים הקדמונים ל"טיול", שמחים ושרים כאילו שהם נוסעים לחו"ל.

הם לא ציפו שיהיה להם מסע ארוך במדבר סיני, מחזה סוריאליסטי שלא ראו עיניי. משה המנהיג חש על בשרו כמה יהודים נודניקים. נרצו לשוב למצרים לאכול מסיר הבשר והנקניקים.

בני ישראל העקשנים הרסו למשה את הצורה, ולאורך כל הדרך לא נתנו לו מנוחה. לצדו עמד יהושע בן נון, שהיה אדם רחום וחנון. שניהם ביחד הבינו שיש פה עסק עם קשה עורף, שהציק להם יומם וליל, קיץ וחורף. גם אם הכול ניתן להם בחינם, לא תמיד הדברים מצאו חן בעינם.

אבל היום, לקראת החג הכול נראה אחרת. הנשים שלנו מנקות את הבית עד שעה מאוחרת, על מנת שיהיה פסח כשר למהדרין עם אטמוספירה חגיגת וריח מנדרין.

למרות אורך הגלות קחו הכול בהומור ויותר בקלות. חג כשר וטהור, מלא שמחה ואור.

שלכם בכל עת,
המושך בזה העט
ויטוריו יאיר פלח

טקס לציון יום השואה הבינלאומי
לזכר היהודים שנספו בשואה בהשתתפות ניצולי שואה מלוב, ווטרנים - גיבורי מלחמת העולם השנייה מברית המועצות ותלמידים מבית הספר לדיפלומטים צעירים מפתח תקווה.

"אות יקיר הרשות" עולים ומגשימים.

במסגרת התכנית "הסיפור השלם" להעצמת מורשת יהדות המזרח וספרד ולקראת 70 שנה למדינת ישראל הושק פרויקט ייחודי מטעם משרד החינוך לתיעוד סיפורי העלייה של אנשים מהישוב אנשים אשר תרמו בחזון בחלוציות ובמעשה.

מאיר כחלון, יו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב הקודם, הוא בין שבעים האנשים הנבחרים שתועדו וקיבלו את "אות יקיר הרשות". פעילותו הציבורית העניפה ותרומתו הרבה לקהילת יהודי לוב במשך שנים רבות זיכתה אותו באות ובכבוד. יישר כח!

סדר ט"ו בשבט למתנדבים

כמדי שנה נערך סדר ט"ו בשבט למתנדבי הבית, ואילו מוזמנים גם חברי הנהלה. חדר ההרצאות פונה, ובמקום ההרצאות נערכו שולחנות עם מפות לבנות, מקושטים בפרחי השקדייה, פרחים לבנים ותפוזים סיניים קטנים שהוסיפו את הצבע שלהם. על השולחנות הוצבו בקבוקי יין לבן ויין אדום, כמיטב המסורת, פירות העונה, ופיצוחים שונים הקשורים קשר אמיץ לחג זה. חולקו הגדות של ט"ו בשבט (כן יש דבר כזה), אקורדיוניסט היה על המוזיקה, ואילו הצטרף הקהל בשירה. על פי התור קראו המסובים קטעים מהגדה, שתו מהיין ונהנו מהפירות. שמעון דורון, יו"ר הארגון, פתח בברכה, והרב סעדה הגיע אף הוא לברך. האירוע הסתיים לצד מזמון עשיר וטעים, והמשתתפים קיבלו עציץ קטן עם צמחי תבלין שונים כשי לחג הנטיעות.

חלוקת תעודות של יקיר העדה

בחסות ראש העיר עו"ד ליאת שוחט הוענקו תעודות של יקיר העדה לפעילים שלקחו חלק בפעילותם הרבה לטובת הקהילה.

הקרסה עברה דירה

נהיה לה "צפוף" לקרסה (הכרכרה) במוזיאון. היא רצתה קצת מרחב, אויר צח ואור של שמש. אבי פדהצור, אוצר המוזיאון, הסכים להעביר אותה למקום חדש תחת כיפת השמים, מה שיספר לה את "תנאי מחייתה", בנה לה מותחם בחצר המוזיאון בין עץ הזית לעץ התמר, עם חלוקי נחל מתחת, עם קירות זכוכית וגג לבן, סידר למענה גם תאורה מרהיבה ללילה - וילה של ממש.

באחד הימים התרכזו ובאו מספר מתנדבים בעלי שרירים, אחזו בקרסה הזקנה והובילו אותה למשכנה החדש אחר כבוד. מעתה היא תוכל לצפות להנאתה בעוברים ושבים ההולכים ברחוב ובאורחים המבקרים במקום.

ובמעשה זה נעשה הצדק עם הקרסה, שמיופיה הרב יוכלו כולם ליהנות עכשיו, ובתוך המוזיאון התפנה מקום למוצגים חדשים.

Dalia Zigdon

palazzo in cui la famiglia di Feli abitava. Il suo nome era Daffer Harrya (Uomo della Liberta'), e anche se era un tipo duro aveva rispetto per zio Saulino ed era anche in buone relazioni col padre Massud Arbib z'l. Massud Arbib era un orefice nel mercato dei gioiellieri ed il suo compito di "Amin Hasuk" cioè colui che metteva il timbro di valore sui gioielli, per cui era conosciuto e rispettato anche tra gli arabi nel mercato dei gioielli. Molti anni prima, Daffer Harrya e Massud Arbib avevano fatto un accordo: nel caso che ci fosse una situazione di pericolo per gli arabi la famiglia Arbib avrebbe protetto lui e la sua famiglia, e viceversa.

Dopo un'ora e mezzo le urla della folla aumentarono e così aumento' anche il livello della paura. Zio Saulino si vestì rapidamente, ancora spettnato dal sonno, non rasato e con i capelli arruffati, e con Fiorella, zia Tony e Feli salirono alla casa dei vicini attraverso il cortile. Non c'erano scale nel cortile e dovevano salire dalla finestra per arrivare alla casa. Feli prese sulle spalle zio Saulino e lo fece entrare in casa attraverso la finestra. Doveva aiutare tutti a salire a casa attraverso la finestra, cosicché rimase lui stesso ancora indifeso nel cortile, e pensando al peggio comincio' a pregare: "

Shema Israel", pensando che si stesse avvicinando la sua fine. Ma all'ultimo momento riuscì anche lui a salire e serro' tutte le porte e le finestre. Quando i tumultanti cominciarono a bussare alla porta dei vicini arabi che stavano dando rifugio agli ebrei, uscì il figlio della donna araba e si mise a gridare da una finestra con voce grossa e sicura: "Ya walad al-Haram, se entrate a casa mia io vi ammazzo, qui non ci sono ebrei, sono andati tutti via stanotte su dei camion."

I tumultanti bussarono anche al portone della famiglia Zigdon e provarono ad aprirlo, ma senza successo. Shimon era molto arrabbiato e giurò che avrebbe lottato fino in fondo. Salì sul tetto con Dalia ed entrambi cominciarono a versare il contenuto di bidoni pieni di calce dalla terrazza. Gettarono anche le piante una ad una verso la porta d'ingresso per mettere in fuga i tumultanti che bussavano alla loro porta. Ma la folla tumultante, spinta dall'odio non si arrese e si fece strada attraverso il tetto dei vicini, che era adiacente. Quando Shimon vide il primo arabo che salì sul tetto, gridò fortemente, grida che sua figlia Dalia sente ancor oggi riecheggiare.

Gli arabi arrivarono pronti con bastoni ai quali erano attaccate lamette da barba, i loro occhi

fiammanti di odio. Questi colpirono la testa di Dalia, che svenne immediatamente, e la testa di Shimon, che ferirono anche al collo. La folla arrabbiata continuo', fu picchiata Camilla e le sue figlie. In quel momento Camilla vide suo marito sanguinante e gridò: "portatemi acqua o arak" per poter disinfettarlo e valutare l'entità della ferita. Nel frattempo, per farla riprendere, verso' dell'acqua su Dalia, che era svenuta e con una mano rotta.

Fino a quando Dalia non ha incontrato Feli, era sicura che quella folla di arabi si fosse fatta strada verso il loro tetto attraverso la casa della loro vicina cristiana e non aveva mai saputo come fossero sopravvissuti. Ma Feli le ha rivelato fatti che lei non sapeva. Feli le raccontò che diverse settimane prima venne ad abitare nel palazzo dove abitavano i Zigdon una famiglia palestinese, che odiava gli ebrei. Questa famiglia palestinese aprì la propria casa alla folla tumultante, permettendo loro di entrare e tentare di massacrare la famiglia Zigdon. Questa informazione importante è come una parte del puzzle che completa il quadro nella memoria di Dalia. Ma come si sono salvati?

Feli continua a raccontare. La vicina araba notò quel che succedeva nella casa di fronte sul tetto della casa dei Zigdon e cominciò a piangere. Feli e la sua famiglia sbirciarono attraverso le persiane di legno e videro tutto quello che succedeva nella casa di Dalia. Si sedettero tremanti di paura e il pensiero che si aggirava nelle loro teste era quando sarebbe arrivato il loro turno. La donna araba chiamò suo figlio Muhammad e lo pregò di aiutarli. "Non ti preoccupare, ho già chiamato la polizia e le ho detto che gli arabi hanno sbagliato e hanno invaso casa nostra ma le ho dato l'indirizzo

della famiglia Zigdon". Sarebbero bastati solo pochi altri minuti per uccidere l'intera famiglia, ma intanto arrivo' la polizia con un'ambulanza, e così le loro vite furono salvate.

Feli, Fiorella, zio Saulino e zia Tony restarono nella casa della vicina solo fino alle prime ore del giorno seguente. Suo figlio Muhammad prese la sua auto e li porto' alla casa della sig.ra Cammuna Giuili, madre d'una famiglia molto benestante e rispettata, che accetto' di ospitarli a casa sua. Alle quattro del mattino in Corso Sicilia e Corso Vittorio tutti i magazzini, le auto e le case degli ebrei erano in fiamme. Tutto era bruciato e chi camminava per le strade andava su carboni ardenti. Feli, Fiorella, zio Saulino e zia Tony arrivarono alla casa dei Giuili e fuori di casa c'erano venditori ambulanti arabi che preparavano il tè. Muhammed li lascio' e loro fecero appena in tempo a suonare il campanello che i venditori li identificarono come ebrei. Feli suonò il campanello nervosamente e pregando "Shema Israel", temendo che i venditori ambulanti li avrebbero attaccati, ma la porta si aprì, tutti entrarono trafelati e serrarono la porta. Ma non appena raggiunsero la cima delle scale, il campanello suonò e si senti' un urlo da dietro la porta: "Rimandate giu' gli ebrei o noi bruceremo tutto l'edificio". La vicina cristiana salì alla casa di Cammuna Giuili e le intimo' di farli uscire entro mezz'ora. Cammuna Giuili non acconsentì. In casa Giuili c'erano molte famiglie che vennero a rifugiarsi perché era una casa più sicura e più difficile da penetrare. Tutti in casa aspettarono con grande tensione l'esecuzione della minaccia, ma nessuno venne a bruciare la casa.

La famiglia Zigdon resto' ricoverata in ospedale per diversi giorni. Dalia aveva lividi nella testa e la sua mano rotta era

ingessata. Fu dimessa dopo pochi giorni. Shimon Zigdon resto' privo di coscienza per venti giorni e giacque in ospedale per un mese intero. Camilla non lo lascio' per un momento e solo quando furono rilasciati si unirono alle loro figlie che erano nel campo di Gurgi, per poi partire per l'Italia. Feli e la sua famiglia restarono rifugiati quasi prigionieri nella casa dei Giuili per tre mesi. Non potevano assolutamente uscire fuori. Tutte le preghiere, anche di Shavuot, le fecero in quella casa. Cammuna Giuili dovette dare molto oro a un arabo per far portare del cibo ogni giorno al gruppo. Gli ospiti della Giuili dovevano tenersi in completo silenzio in modo che non li sentissero da fuori. Quando si senti' alla radio la notizia della conquista del canale di Suez da parte di Israele si risveglio' di nuovo il timore di una vendetta da parte degli arabi. Una sera Feli senti' sua zia parlare con le figlie del fatto che era stata massacrata la famiglia Baranes e questo lo paralizzò per la paura, pensando a quando sarebbe arrivato il loro turno.

È molto difficile ricordare quei tragici e terribili giorni del giugno del 1967. La sensazione di Feli e' che sia stato un grande miracolo essere riusciti a lasciare la Libia. Se non fossero riusciti ad uscire, gli arabi avrebbero ammazzato tutti gli ebrei di Tripoli e non solo due povere famiglie. E' grazie a D_O e a Tzahal che siamo salvi e vivi nello Stato d'Israele, la nostra Bella Patria.

L'incontro a casa di Yolanda e' stato più lungo del previsto. Dalia e Feli hanno avuto l'opportunità di parlare e scoprire cose importanti e testimonianze

storiche. Io e Yolanda abbiamo ascoltato le loro testimonianze con tensione e dolore.

L'importanza della riunione è che adesso la storia degli eventi di quelle terribili giornate e' più chiara ad entrambi, tutti i particolari sono stati chiariti e il quadro che hanno in mente e' completo.

Noi abbiamo avuto il privilegio di ascoltare una testimonianza personale e diretta di ebrei di Tripoli, riguardo le tragiche sofferenze e la grande salvezza.

Gli Ebrei di Libia furono brutalmente cacciati ed espropriati di tutti i loro beni personali e comunitari, con conseguenze dolorose, ricordi difficili, paure,

Tutti gli eventi tragici, occorsi agli Ebrei di Libia - vivono fino ad oggi nei nostri ricordi.

Shimon e Camilla in Israele in visita

Testimonianza dall'inferno e raggi di luce dal buio

Tripoli 1967. Quel lunedì mattina, il 5 Giugno 1967, ebbero inizio a Tripoli le violenze contro gli ebrei. Folle di giovani arabi locali eccitati scesero nelle strade e bruciarono le case degli ebrei, i loro negozi e le loro proprietà, con l'obiettivo finale di uccidere tutti gli ebrei che si fossero trovati loro davanti. I tumultanti arabi riuscirono ad entrare nella casa di Dalia Zigdon e picchiarono con violenza lei e tutti i membri della sua famiglia. Nell'edificio di fronte a casa sua c'erano Feli Arbib e sua sorella Fiorella che attraverso le persiane di legno osservavano gli Zigdon combattere come leoni per le loro vite. Feli era terrorizzato dalla paura e tutto quello che gli passava per la testa in quei momenti era quando sarebbe arrivato il loro turno, suo e di sua sorella

Mattie Gilad

Oggi, a cinquant'anni da quella terribile giornata, Feli e Dalia si sono incontrati per la prima volta a casa di Yolanda Hakmon a Tel Aviv. Yolanda è un'amica comune, che ha ascoltato la loro storia, ognuno dal proprio punto di vista, e che adesso ha la forte sensazione che non tutto sia stato raccontato, e che ci siano ancora parti del racconto da integrare. E questo è esattamente quello che è successo in casa di Yolanda.

Torniamo dunque nella Tripoli

del giugno 1967:

Gli edifici di Corso Sicilia a Tripoli erano alti due piani ed erano adiacenti l'un l'altro in un unico lungo edificio. Ogni famiglia aveva la propria porta d'ingresso e la propria terrazza o tetto. Famiglie cristiane, mussulmane ed ebreo vivevano nello stesso edificio. La casa della famiglia Zigdon, su Corso Sicilia, era parallela e di fronte alla casa della famiglia Arbib.

A quei tempi Feli Arbib era un giovane diciassettenne che si

stava preparando per gli esami di maturità liceale. La sua vicina di fronte, era Dalia Zigdon, anche lei una giovane di 17 anni. La famiglia di Feli era partita per Djerba e lasciò Feli e Fiorella nella loro casa a Tripoli con lo zio Saulino e la zia Tony. Anche la madre di Dalia e le sue due sorelle erano partite per Djerba, ma erano tornate a casa perché durante il viaggio qualcuno rubò loro le valigie.

Recentemente nelle strade di Tripoli c'erano movimenti inconsueti e tensione nell'aria. È vero, i giovani ebrei erano abituati alle provocazioni di strada e ad essere aggrediti regolarmente ma in quegli'ultimi tempi evitavano di andare al cinema od in giro per le strade di notte perché c'era il timore che qualcosa potesse accadere. Feli dice che tutti sentivano che gli arabi si stavano preparando a fare qualcosa di terribile, i giornali si esprimevano con odio febbrile contro gli ebrei e gli imam nelle moschee seminavano antisemitismo tra la popolazione araba. Ed in più' in Corso Sicilia venne aperto un ufficio dei palestinesi dove molte persone si sarebbero poi concentrate e preparate per il "giorno dell'azione".

Domenica 4 giugno Feli e il suo

amico Renzo Yamin andarono a casa di Genah che viveva alla Hara (l'antico quartiere di Tripoli) per studiare per un esame. Rimasero a studiare fino a tardi e tornarono a casa quando la notte era già calata. Feli camminava e l'amico Renzo Yamin teneva la sua bicicletta al suo fianco. Erano i giorni del Ramadan e le strade erano vuote. Ma Feli e Renzo camminavano senza paura, erano talmente assorti in se stessi che non si accorsero di essere soli in strada. Renzo accompagnò Feli a casa e si preparò ad andare in bicicletta a casa sua. Ma quando raggiunsero Dar Arbib (casa Arbib) la porta di casa fu aperta da un membro di una famiglia araba amica che fu molto sorpreso di vederli fuori di casa.

La sua reazione fu "Che cosa state facendo a quest'ora fuori casa?" disse con rabbia, "e tu" rivolto a Renzo "dove vai con la bicicletta da solo? Aspetta un attimo, ti accompagno io a casa". L'arabo tornò a casa e disse allo Zio Saulino, insolitamente: "Ti lascio adesso e non so cosa succederà domani. Non chiamarmi da adesso per un mese. E se sarai ancora vivo, chiamami allora".

Feli e Renzo udirono gli strani addii ma non tennero conto delle dure parole pronunziate dall'arabo. La verità è che ultimamente c'erano state così tante minacce su quello che sarebbe successo agli ebrei in Israele ed in generale, che si diventò quasi insensibili nel sentire cattive notizie e non si credeva che sarebbe successo davvero qualcosa.

Feli sostiene che in retrospettiva quello che si sentì quella notte fu la prova evidente che gli eventi che seguirono non erano una reazione alla Guerra dei Sei Giorni, ma al contrario, si trattava di azioni programmate in anticipo dagli arabi di Tripoli e non avevano niente a che vedere con gli eventi in Israele.

L'obiettivo programmato degli arabi in quel momento era di

sterminare gli ebrei di Libia, a prescindere degli atti bellici nel medio oriente.

Feli andò a letto e si addormentò subito. Molto presto la mattina, prima che tutti gli altri si svegliassero, zia Toni uscì per comprare il tè in un negozio all'angolo della strada, a Rabbett, per fare allo zio Saulino la sua solita tazza di tè col latte. I suoi occhi catturarono un gruppo di giovani arabi e li sentì concludere: "Cominceremo da lei". Di solito Toni non aveva affatto paura degli arabi, ma quel giorno tornò a casa rapidamente, tutto il suo corpo tremante di paura. Entrò in casa e chiuse a chiave la porta e le finestre.

Nella casa di fronte si svegliò anche Shimon Zigdon, il padre di Dalia, e uscì come al solito al suo negozio di gioielli nel centro in sciarà Istiklal (ex corso Vittorio Emanuele), ma quando vide il "riscaldamento" degli animi nella strada si affrettò a chiudere il negozio e a tornare a casa per essere vicino alla sua famiglia. Nel frattempo, venne a trovarli zio Guido, così chiamato anche

se non era loro zio biologico, per avvertirli di rimanere in casa, chiudere la porta e le finestre e non uscire fuori per nessuna ragione. Quando xio Guido decise di tornare a casa sua, lasciò la sua automobile sotto casa Zigdon e preferì andare a piedi, in modo di poter fuggire attraverso i vicoli se fosse stato necessario. Shimon arrivò a casa e sua moglie Camilla prese una grande lastra e la mise tra la porta e le scale, bloccando così ogni possibilità di aprire la porta dalla strada.

All'improvviso si sentirono urla dalla folla in strada.

Feli si svegliò e sentì la donna araba della porta accanto che urlava a zia Tony: "L'Egitto ha vinto la guerra contro Israele e ha fatto cadere tutti gli aerei israeliani". Pochi minuti dopo, la vicina araba urlò di nuovo a zia Tony: "Tony, c'è scoppiata la guerra tra Israele e gli stati arabi e non sappiamo cosa accadrà, perciò venite da noi per essere più sicuri".

La vicina araba voleva bene alla madre di Feli e c'era sempre rispetto tra le famiglie. Era la moglie del proprietario del

la famiglia Arbib, Tripoli 1964, da destra a sinistra: lo zio Dido, la madre Giulia, il fratello Aldo, la zia Toni, lo zio Saulino, seduta la cugina Yvonne. Dietro: una conoscente della famiglia Glam

zia Toni a destra, Feli a sinistra

Franco Eugenio Arbib

Alla ricerca del narrativo libico

Dopo la cacciata degl'Ebrei dalla Libia nel giugno del 1967, iniziarono nella nostra comunità espatriata, vari processi sociologici che solo adesso, dopo 50 anni, cominciamo a capirli.

Mi ricordo che il figlio di Hasu Balila (Pinhas Naim, che insieme a mio padre Lillo Arbib, ed i sig. Giulio Nahum, Hai Glam ed il prof. Clemente Pagani era membro del comitato dei cinque che rappresentava la comunità ebraica di fronte alle autorità libiche) mi raccontò che il padre aveva chiamato un giorno a casa sua Scialom Fellah, considerato il migliore hazan di Tripoli, per registrare varie preghiere di nostro rito.

Anche papà aveva fatto lo stesso quando arrivammo a Bat-Yam. In quel periodo avevamo il circolo Eliyahu Nhaisi (nel 1974, a nome del fondatore del movimento sionistico in tripolitania all'inizio del ventesimo secolo) che ci aveva procurato il vice sindaco di Bat Yam, Scialom Peled (Fadlun), e li facemmo le registrazioni pure con Scialom Fellah.

Ricordo dei passi del Tehillim bellissimi. Durante le registrazioni Scialom Fellah, rivolgendosi a papà, dopo aver cantato: Peullot E-l ma noraot, disse: Lillo naamla charchia? che sarebbe: la faccio con un motivo turco? E così ci dono' un Peullot E-l stupendo che non avevamo mai sentito.

Ma effettivamente cosa cercavamo?

Cosa ci turbava?

Eravamo consci che con la Libia era finita.

2400 anni di presenza ebraica erano stati messi a fine programmatamente dagli arabi libici, alimentati da sentimenti xenofobi.

Per la nostra comunità inizio la libertà di pensiero e di parola che ci porto' alla ricerca. Chi siamo? Chi erano i nostri antenati? Qual'è il nostro narrativo? Esiste? Esisteva? Si può inventare un narrativo a marcia indietro? E così, piano piano, è iniziato un processo di ricerca e di ricordi, qualvolta forzati, che continua fino ad oggi. Un processo molto strano che causa anche a chi è solo figlio o nipote di chi è vissuto in Libia, nostalgie per cose mai conosciute.

Mi ricordo che a Tripoli quando eravamo bambini, ci piaceva moltissimo trasmettere le notizie del giornale radio in chiave ebraica tripolina. Ci mettevamo in testa il cerchietto e tramettevamo a noi stessi partite di calcio tra squadre sconosciute i cui giocatori erano ebrei con nomi prettamente tripolini: Climo, Simo, Vito, Dido, Didi, etc. Per cui andava all'incirca così: Qui'radio Hara notizie del giornale radio: dall'incontro tra la Stella Azzurra ed il Corso Sicilia: Simo passa a Wela che avanza verso il centro. Ma ecco che Mino in contropiede passa a Tot....E poi quando divenne chiarissimo che era finita con questi giochi, passammo

all'invenzione della scatola del tripolino che arrivato sulla luna porta con se' per ricordarsi delle varie usanze. Be',esattamente non sono mai riuscito a decidere quali erano le cose più importanti. Volevo qualcosa che riunisca tutto ciò che simboleggiava la mia Tripoli ebraica. Il labsus, l'usciuk, poi le varie ricette del ghelbellus, delle macrot, del cuscus, mfrum, zahar,lagbi, atr, framla. Un'infinita' di robette che non finiva più. Ma intanto i ricordi continuavano a fluire. Eravamo 4 amici: Arbib, Arbib, Hannuna e Raccah. Ci piaceva moltissimo pensare a come avremmo chiamato la società che intendevamo fondare diventando grandi. Si parlava sempre di iniziali per cui le possibilità erano molto limitate dato che AAHR non dice niente e le altre opzioni erano HARA o AHRA che in arabo....

Tripoli, nonostante il panarabismo ed il movimento nasseriano,era molto più ebraica che araba o italiana. C'erano 4 chiese, 5 moschee e 43 sinagoghe. Il centro di Tripoli di sabato era chiuso a parte i bar che fornivano agli ebrei a credito.

All'ingresso del cimitero cristiano di Hammangi c'era una fila di maghinei david. Soldati ebrei della brigata ebraica sepolti là. Mio fratello Eric, ogni anno alla vigilia di Rosh Hashana' andava lì a fare una preghiera in loro memoria. C'era un'atmosfera ecumenica. Tutti con tutti, con

le dovute distanze. Cioè senza assimilazione. A Rosh Hashana' e Kippur papà faceva sempre la preghiera per il benessere del Re... Annoten tesciua' lammelahim... Idris allawl malk Libia. Poi quando siamo andati via,dopo un anno che non l'ha fatta, il regno libico crollò.

Questi sono fatti.

Il profeta Geremia profetizzo: "Procurate il bene della città che vi ospita e pregate il Signore per essa".

Gli Ebrei sono stati cacciati dalla Libia ed espropriati di tutti i loro beni comunitari risalenti a centinaia d'anni e personali,il regno di Idris crollò, gli italiani sono stati cacciati dalla Libia, insomma "wahad egedey".

E' la fine di un'epoca.

Chi ha colpito gli ebrei,è caduto pure lui.

E venne il cane che morse il gatto che si mangio' il topo.

Gheddafi completo la tragedia distruggendo il cimitero ebraico esistente da secoli, costruendo su di esso, prima il deposito del porto di Tripoli e poi quattro alberghi. Gheddafi trasformò tutte le sinagoghe in moschee o depositi.

Gheddafi è stato trucidato dai suoi cittadini.

Nessuno sa' dov'è sepolto.

Per caso?

Yoram Arbib

Pensieri e speranza

Il popolo ebraico nella diaspora lungo i secoli ha avuto periodi molto difficili.

Il popolo ebraico è uno, unico, la cui forza sta' nella sua unità e nell'aiuto reciproco.

Per quanto riguarda la nostra collettività, la nostra unità durante le varie generazioni è stata la nostra forza e grazie alla nostra unità che siamo riusciti a sopravvivere tutte le atrocità dei vari soggioghi, durante i secoli ed in special modo durante il precedente secolo (atrocità da parte degli'arabi, sofferenze sotto il fascismo e l'olocausto).

Molto sangue di membri della nostra collettività è stato versato nel terreno libico, ed il tutto per "colpa" del nostro credo..

Un goccio di sangue di qualsiasi essere umano atrocemente trucidato per il suo credo è uno di troppo.

Duranti i vari secoli di vicissitudini ebraiche in libia si sono rivelati vari leaders nell'ambito della nostra collettività, che hanno agito per il benessere e la salvezza degli'Ebrei di Libia.

Purtroppo la nuova generazione

della nostra collettività non è a conoscenza ne delle nostre sofferenze e ne delle azioni riguardanti queste personalità a cui noi tutti dobbiamo la nostra salvezza ed in alcuni casi agendo in segreto anche la nostra esistenza.

Documentazioni storiche ancora inedite giacciono nei vari archivi, in Israele, in Italia ed in Inghilterra.

Invito in questo ambito ricercatori storici ad effettuare ricerche riguardanti personalità ed eventi specifici, riguardanti la nostra collettività ad oggi non completamente sviluppati e messi alla luce.

Mi rivolgo a studenti interessati alla ricerca della storia della nostra collettività a rivolgersi a me personalmente.

La ricerca e gli studi sugli Ebrei della Libia hanno avuto uno sviluppo importante negli'ultimi sessanta anni ma vi è ancora molto da fare.

Auguro a tutti hag pesah sameh

(per il casher sono convinto che a ciò ognuno vi penserà personalmente senza bisognodi augurio)